פרייז 25 גראשען XVI-טער יאהרגאנג — Opłata pocztowa — uiszczona ryczałtem. „Radomer-Kielcer Leben“ 24 (774) היינט

ראדאמער-קעלצער לעבען

Radom, dnia 16 czerwca 1939 r.
ראדאם, פרייטאג כ״ט סיון תרצ״ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערשזבניק און סביבה

אבטיילונג פאר קעלץ

פאר׳ן אינהאלט פון די אנאנסען איז די רעדאקציע נישט פאראנטווארטליך.

«OLIMPIA»

Zakłady Garbarskie

F. Lewenzon

Radom, Młodzianowska 94

tel. 28-34

Skóry Podeszwowe
w najwyższych gatunkach
specjalność:
krupony, karki i brandzle.

די הערצליכסטע גליקווינשען
די פר״ל
דינה איילבוים
צו איהר האכצייט
מיט ה׳
נחום וויינטרויב
לייביל זיסהאלץ.

Drogiemu bratu *Szmulkowi*
z intencji Jego zaślubin
— z p. —
Tosią Gelbrosówną
wiele szczęścia życzą
Kirszenblatowie.

Nie ma pechowych graczy!
o tym przekona się każdy
kto zakupi los I-ej klasy
w szczęśliwej kolekturze
»Wajselfisz«
Radom, Żeromskiego 29.
gdzie w ostatnim ciągnieniu 4-ej klasy padło **75,000** złotych oraz wiele innych wygranych

יוסף
צו דיין האכצייט
מיט פרל. **רוזשע שאפירשטיין**
א גליקליכע צוקונפט
שמואל׳טק.

ווער עס וויל יונג אויסזעהן

50-יעהריגע פרויען קאנען אויסזעהן ווי 35-יעהריגע.

א נייער ווערטפולער עקסטראקט פון די הויט-קעמערלעך איז אידענטיש מיט די לעבענס-עלעמענטען, וועלכע געפינען זיך אין דער הויט פון א יונג, געזונט מיידעל. דער דאזיגער עקסטראקט איז ערפונדען געווארען דורך א בעריהמטען ווינער אוניווערזיטעטס-פראפעסאר, וועלכער האט דעם עקסטראקט א-**מאך דעם פרוב!** דויסבעקומען פון זארגפעליג אויסגעקליבענע יונגע חיה׳לעך. מען האט דעם עקסטראקט אנגערופען „ביאצעל“ און ער געפינט זיך איצט אין דעם אויפלעבענדען קרעם Tokalon פון ראזא-קאליר. זאלסט איהם בענוצען יעדען אָוונד. אין יעדער מינוט פון דיין שלאף זאפט אריין אין זיך די הויט די דאזיגע ווערטפולע סובסטאנץ. יעדען אינדערפריה, ווען דו וועקסט זיך אויף, איז די הויט העלער, איידעלער, **יונגער**. אין משך פון טאג זאלסטו געברויכען דעם קרעם Tokalon (דעם ווייסען), נישט דעם פעטען. א דאנק דער דאזיגער איינפאכער פלעגע קאן יעדע פרוי אויסזעהן מיט 10 יאהר יונגער און בעקומען אזא שעהנע הויט און צערע, פון וועלכער יעדעס יונג מיידעל וואלט געקאנט זיין שטאלץ. דער געזיכערטער ערפאלג פון די בעלעבענדע קרעמען Tokalon וועלכע ווערען פרעפארירט לויט דער אריגינעלער פראנצויזישער פארשריפט פון די בערימטע פאריזער קרעמען Tokalon איז גאראנטירט אדער דאס געלט ווערט אומגעקעהרט.

CZARNIECKA GÓRA

PENSJONAT dla dzieci

położony vis a vis w samym lesie Zakładu Zdrojowego
w willi p. Werensa
prowadzony pod kierownictwem pp. R. LANDAU i E. LASTMAN
zapewniona troskliwa opieka i doskonała kuchnia, lokal powiększony.
egzystuje od 3-ech lat Ceny przystępne
otwarty już od dn. 3 czerwca. Zgłoszenia przyjmuje „Przedszkole"
Żeromskiego № 30

הסתדרות בית״ר רדום.

זונטאג דעם 18/VI פינקטל. 8.30 אוונט קומט פאר
אין טעאטער «ראזמאיטאשטשי»

א פייערליכע טרויער=אקאדעמיע

געווידמעט די ערשטע יאהרצייט פון נאציאנאלען העלד דעם הרוג מלכות

שלמה בן יוסף

מיט׳ן אנטייל: פון ה׳ **דוד יוטאן** קצין הנציבות (ווארשא)
און **הרב ארי׳ בעקער** מיטגליד פון הנהגה הראשית פון ברית חשמונאים (ווארשא)

אין פראגראם: 1) משיח און קייטען — ש. אש
2) ביים ברונעם — ז. לערנער
— — אויסגעפיהרט דורכן דראמאטישען קרייז ביים בית״ר — —

בילעטען שוין צו באקומען אין לאקאל פון בית״ר
אין טאג פון דער אקאדעמיע ביי דער קאסע.

Miły aromat, dobry smak, wysoki gatunek
oto zalety
HERBATY z DZWONKIEM
BELL-TEA

ZAKŁADY NAUKOWE
Tow. «Przyjaciół Wiedzy«
w Radomiu, Kilinskiego 13 Telefon 11-68

Kancelarja Zakładów Nauk. Tow. „Przyj. Wiedzy"
przyjmuje zapisy kandydatów do kl. I-ej gimnaz. do dnia 16 czerwca b. r.

Do pozostałych klas gimnazjalnych, Liceum i Szkoły Powszech. do dnia 21 czerwca b. r. godzina 18°

Egzaminy wstępne rozpoczynają się dn. 22 czerwca b. r.
Szczegółowy plan w Kancel. Gimn. Kilinskiego 13.

DYREKCJE SZKÓŁ

אונזער חשוב׳ען מיטארבייטער
רעד. **משה טייבמאן** (ווארשא)
דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
צוליב׳ן טויט פון זיין געשעצטער מוטער **בינה** נ. ע.
רעדאקציע „ראדאמער-קעלצער לעבען“.

א לערן-יונגעל איז נויטיג
מעלדען זיך אין דרוקעריי שוארליק. 20

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס אונזער ליבען פריינד
משה טייבמאן
צוליב׳ן טויט פון זיין חשוב׳ער
מוטער
מאיר הערץ, גבריאל וויסמאן.

געמיטליך פארברענגען קען מען נאר אין
„WODOGAZ“
E. SALBE
זשעראמסקי 25

צו יעדער צייט געשמאקע טיי, קאווע, פרישע טשאסטעס, שאדלע, קאלטע געטראנקען און לאדעס אין פארשידענע געשמאקען.

אויפן ארט די טעגליכע יודישע און פוילישע פרעסע און פעריאדישע אויסגאבען

ביליגע פרייזען און די סאלידסטע בעהאנדלונג.—

ווילט איר האבען סאלידע ארבייט
ווילט איר האבען הערליכע דרוק
צו ביליגע פרייזען
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראדאם, זשעראמסקי 21

PLOMBY NOWEGO TYPU

PLOMBOWNICE,
KSIĘGI i DRUKI PRZEPISOWE

dla **Piekarń, Młynów, Koszarń i Wiatraków**

DOSTARCZA: CENTRALA DRUKÓW
„Globus"-Warszawa
MARSZAŁKOWSKA 145, M. 14
TEL. 6-04.16. (w podwórzu, I piętro)

Cenniki wysyłamy na żądanie.

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פאראהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמיש׳ער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. Hempel

Centrala **Stare Miasto 7** telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האט זיך ניט איבערצייגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס׳ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59

ביליג צו וואשען קאפעלושען

Bibloteki ... lomliej ... ny 12

וואס פאר א פאך זאל מען לערנען אונזערע קינדער ווען זיי ענדיגען די שול

יעדען סוף פון שוליאהר ווערט ווי־דער אקטועל די פראגע וואס פאר א פאך זאל מען לערנען די טויזענטער יודישע יונגלעך און מיידלעך, וואס ענדיקען די שולען.

די דאזיגע פראגע איז אויסערגע־וויינלעך וויכטיג, ווייל פון איהר גע־העריקער לעזונג איז אפהענגיג די צו־קונפט פון די קינדער. דערהויפט איז דאס שווער צו באשליסען אין די איצ־טיגע באדינגונגען.

די געזעלשאפט „צענטאס" ווילענדיק קומען צו הילף די עלטערען האט בא־שלאסען צו עפענען אין 15 שטעט פון פוילען ספעציעלע פאך־בעראטונגס שטעלעס.

די פאך־בעראטונגס שטעלעס פירען דורך גענויע פסיכאטעכנישע אין מעדי־צינישע אונטערזוכונגען, שטעלען פעסט די ריכטונג פון די פעאיקייטען און אויפן סמך פון דערקענטניש פון יוגענט־לעכע און פון די מעגליכקייטען פון זייער פאך־בילדונג. אין די איצטיגע ווירטשאפטליכע בעדינגונגען, ערטיילען זיי געהעריגע אנווייזונגען וועגען פאך אויסוואל.

די פאך ־ בעראטונגס ־ שטעלעס ער־טיילען אויך אינפארמאציעס וועגען פארשידענע פאך שולען און קורסען, זיי באמיען זיך אויך, אין די ראהמען פון מעגלעכקייטען, צו פארלייכטערען דער יוגענט דעם צוטריט צו פאך שולן און צו ארבעטס ווארשטאטען.

אין ראדאם ווערט אויך ארגאניזירט אזא בעראטונג'ס־שטעלע, אבער עס געהט־צו שווער צוליב פארטיי־העגעמאניע. שוין די צווייטע וואך ארבייט די עקזעקוטיווע.

וואס איז געוועהלט געווארען בעת ס'איז דא געווען דער שליח פון דער צענטאס־צענטראלע אין ווארשא, ד"ר בערמאן — און עס לאזט זיך נישט אזוי לייכט צונויפ־ברענגען אלע פארטייען אונטער איין דאך. איבערהויפט קומט פאר א שטרייט צווי־שען בונד און פועלי־ציון. דער ערשטער ווייזט אן אויפ'ן פאקט, וואס ביי די שטאדט־ראט־וואהלען האט ער געהאט א זיעג: 7 ראטמענער און דריבער קומט איהם אויך א גרעסערע פערטרעטערשאפט אין פאטראנאט און אין דער בעראטונג'ס־שטעלע; דער צווייטער (פועלי ציון) פא־דערט גלייכע רעכט אין פאטראנאט ווי דער ערשטער (בונד) מאטיווירענדיג, וואס ביי איהם גרופירען זיך א רייהע פראפעס־יאנעלע פעראיינען פון וועלכע יעדער איינער מוז האבען פערטרעטען זיינעם א פארשטעהער.

דער דאזיגער שטרייט איז געקומען צום אויסדרוק אויף א זיצונג פון דער עקזע־קוטיוו הייגטיגע וואך אין גמינע, וואו ס'האבען געקעמפט און פערטיידיגט די צוויי דערמאנטע שטאנדפונקטען די ה"ה שטיינאוויטש און האכגלאבער.

ס'איז דערווייל צו קיין אויסגלייך נישט געקומען און די שאפונג פון'ם פאטראנאט ווערט געהעמט.

Do Australii i innych krajów zamorskich

WAGONS-LITS ‖ COOK

Warszewa, Krak. Przedm. 42 i oddziały

געגעבן א טויטען תקיעת = כף ביים אפענעם קבר

אין דער שוהל־גאס האבען לאנגע יאהרען געהאלטען בשותפות א טשייניע די פרויען פעסע און חיה. זיי האבען זיך קיינמאהל נישט געקריעגט, נאר געלעבט בשלום און געצויגען צו־ביס־לעך חיונה פון זייער טייה־געשעפט.

היינטיגע וואך איז איינע פון די צוויי שותפ'טעס, חיה, א זקנה פון אי־בער 80 יאהר, אוועק אין וועג פון אלע שטערבליכע — אויף יענער וועלט. זי איז געשטארבען און נאכן טויט האט זיך אנגעהויבען א מחלוקה איבער ירושה. חיה'ס טאכטער האט געשטעלט א פאדערונג, אז זי וויל בלייבען א שותפ'טע פון דער טשייניע אויפן ארט פון איהר פערשטארבענער מוטער. דע־רויף האט נישט בעשטאנען די צווייטע שותפ'טע, פעסע, וועלכע האט געטענה'ט: געשטארבען איז געשטארבען און קיין אנדערע אנערקענט זי נישט, איבערהויפט וויל זי מעהר נישט קיין שותפים און זי קען זיך איהר שטעטעל אליין בעשטע־הען. מיט חיה האט זי געארבייט צו־זאמען יאהרען־לאנג; אז זי איז געווען — איז זי געווען. איצט איז שוין עפעס אנדערש. חיה'ס טאכטער איז געבליבען איינגעשפארט. אויך פרעמדע מענשען האבען זיך אריינגעלייגט, אבער ס'האט גארנישט געהאלפען: פעסע וויל נישט אריינלאזען קיין נייעם מענש אין דער טשייניע.

ס'איז געווארען יענער געטומעל. די שוהל־גאס איז געגאנגען אויף רעדלעך. ס'איז אזוי ווייט אוועק, אז מ'האט חיה נישט געוואלט פריהער בעגראבען, ביז פעסע וועט נישט געבען דער טויטער תקיעת־כף, אז זי בעשטעהט און זאגט־צו אונטער אזא הארבע שבועה, אז זי נעמט־צו חית'ס טאכטער פאר א גלייכבערעכטיגטע שותפ'טע.

פעסע האט זיך געקווענקעלט. גע־וואלט זיך ארויסדרעהען פון עסק, אבער ס'האט זיך איהר נישט איינגעגעבען, אויפ'ן בית־עולם נעבען אפענעם קבר האט זי דערלאנגט דער טויטער די האנד און געגעבען תקיעת־כף אז די טשייניע־טראדיציע געהט איבער צו דער פערשטארבענערס טאכטער, וועל־כע בלייבט די יורש'טע פון איהר מו־טער.

יודישער פליט בעט די ראדאמער יודען אויפצונעמען זיינע דריי קליינע קינדער

אין אונזער רעדאקציע איז נעכטען געקומען דער יודישער פליט פון דייטש־לאנד, שלמה פייגענבוים און געבעטען מיר זאלען פערעפענטליכען אין אונזער צייטונג זיין בקשה צו דער יודישער בעפעלקערונג און ראדאם.

וואס דערצעהלט דער יודישער פליט און וואס איז זיין געבעט.

ה' פייגענבוים גיעט איבער, אז ער האט געהאט דאס „גליק" צו זיין פון דער ערשטער פארטיע ארויסגעטריבענע יודען פון דייטשלאנד. ער איז צום־ערשט געקומען אליין קיין ווארשא. שפעטער האט ער אריבערגענומען זיין פרוי און דריי קינדער. אזוי ווי אליין איז ער א געבוירענער אין אראנסק, נעבען ראדאם, האט אים דער ווארשאוועד פליטים־קאמיטעט געגעבען אויף באהן־בילעטען, פאר איהם און זיין פא־מיליע, זיי זאלען פאהרען קיין ראדאם.

פייגענבוים האט זיך קודם־כל אוועק־געלאזט מיט די קינדער קיין אראנסק, ער האט דארט געפונען א מקום־מנוחה אין א שטאהל, וואו ער האט איבערגעלאזט די קליינע קינדער און אליין איז ער געפאהרען קיין ראדאם זוכען ערגיץ הילף. ער האט זיך געווענ־דעט צום היגען פליטים ־ קאמיטעט, אבער דארט האט ער בעקומען אנ' ענטפער, אז דער קאמיטעט עגזיסטירט שוין היינט נישט מעהר. פון דארט איז ער ארויף אין דער גמינע און ווידער אוועק מיט גארנישט.

די לעצטע סטאציע איז געווען די רעדאקציע. דא האט ער אויסגעגאסען זיין ביטערען גורל, און געבעטען אפ־צודרוקען זיין אפעל צו גוטע מענשען, זיי זאלען רחמנות האבען אויף זיינע קינדער און זיי אויפנעמען צו זיך אויף א געוויסע צייט ביז ער וועט זיך איינארדנען. ער איז פון פאך א גוטער צושניידער. ער האט אין האלא (דייטשלאנד) געפיהרט א גרויסען ווערקשטעל. ער איז אבער פון דארט אדויס נקי. בלויז דאס מעבעל איז אים געלונגען ארויסצופיהרען און עס גע־פינט זיך אין סקארזשיסק אויף דער באהן־עקספעדיציע.

אין אראנסק וואלגערען זיך ארום אין שטאהל זיינע דריי קינדער: א מיידעלע פון 13 יאהר, א מיידעלע פון 11 יאהר און א יונגעלע פון 8 יאהר, אלע שענע, גוט־ערצויגענע קינדער.

פאר בעליידיגען דעם כבוד פון מארשאל פילסודסקי

דער ראדאמער קריין־געריכט האט בעטראכט א פראצעס געגען דעם היגען ענדעקישען טהוער לעאן מישטשאק, וועלכער איז פער'משפט געווארען אין מזלזל זיין דעם כבוד פון מארשאל פילסודסקי, אויף איינער פון די ענדע־קישע עפענטליכע פערזאמלונגען.

דאס געריכט האט מישטשאק'ן פער־משפט אויף א האלב יאהר תפיסה.

קירצליך קומט פאר אנ'עהנליכער פראצעס געגען א צווייטען ענדעקישען טהוער פון ראדאם, מאטשעיעווסקי.

גאלוואניזיר־אנשטאלט און מעכאנישע שלייפעריי

נעמט אן צו שלייפען פאלגענדע מכשירים:

1) פריזירער־מכשירים: בזשיטוועס, שערלעך און האר ־ מאשינקעס.
2) מעסערס, שערן, מאשין מעסערס און חלפים.
3) אלערליי דענטיסטישע און כירורגישע מכשירים.

צו ניקלען טיילען פון:

ראווערען, אויטאבוסען און דאקטארסקע מכשירים.

צו זילבערן:

לעפל, גאפל, מעסער, לייכטערס א. ד. גל.

צו פאלירן:

פארשידענע מעטאלן אויף הויכגלאנץ.

סאלידע בעהאנדלונג!
גאראנטיע אויף הונדערט פראצענט

י. שטשערבאצקי זשעראמסקיעגא 21

קויף א לאס אויף דער לאטעריע

ווייל די ציהונג פון דער ערשטער קלאס הויבט זיך אן דעם נאנטסטען דינסטאג.

אוועקפאהרענדיג אויף קוראציע אדער אויף דאטשע — שיידט אייך נישט מיט אייער צייטונג

זייענדיג אין דער פרעמד זענט איהר נאך מעהר נייגעריג צו וויסען, וואס מען הערט אין דער היים. און כדי צו זיין אינפארמירט וועגען אלע נייעסען פון אייער היים־שטאדט ברויכט איהר נאר טהון איין זאך: אויפגע־בען דעם אדרעס פון קור־ארט אדער דאטשע און איר בעקומט רעגולער צוגע־שיקט דאס „ראדאמער־קעלצער לעבען" וואס גיעט אייך א גענויע אבשפיגלונג וועגען אלעם, וואס געשעהט אין אייער היים.

ווען איהר האט שוין אלץ ערלעדיגט און די וואליזעס שטעהען שוין גרייט פערפאקט צו דער רייזע — פערגעסט אויך נישט פון אזא וויכטיגע „קלייניגקייט", ווי צו בעזארגען זיך מיט אונזער צייטונג. איהר קענט אנ־קלינגען לויט'ן נומער 18 ־ 15, אדער אויפגעבען אייער גייעם אדרעס פערזענליך אין רעדאקציע.

וואו איהר זאלט נישט פאהרען בעקומט איהר אונזער צייטונג אויף דער זעלבער פרייז וואס קאסט אייך הי.

קינא „טשארי"

א פעדראפעלטער פראגראם

אלס ערשטער

צוויי האבען זי געליבט

אלס צווייטער פילם

שענע פוילישע קאמעדיע

„יאדזשא"

אין די הויפט־ראל

יאדוויגא סמאסארסקא

בינע טייכמאן נ.ע.

הייגטיגען זונטאג איז אין ראדאם געשטארבען די חשוב'ע פרוי בינע טייכמאן, די מוטער פון בעקאנטען יו־דישען שרייבער און ליטעראטור־קריטי־קער משה טייכמאן און דעם פאפולערען ארבייטער־טהוער. שמואל טייכמאן וועל־כער געפונט זיך היינט אין ארץ־ישראל.

די פערשטארבענע איז געווען די פרוי פון דעם אין זיינער צייט בעקאנ־טען ראדאמער הויז־ווירט, יאשקע טייכ־מאן ז"ל.

פרוי טייכמאן איז געווען א מלומדת, זי האט בעזיצט עטליכע שפראכען און געקענט חומש.

אין דזשערשקאווער געגענד איז זי געווען אנגעזעהען און בעליבט.

קאמוניקאט

שוין אין קורצען וועט אין ראדאם אויפטרעטען דער בעוואוסטער אבער קאנטאר פון נאזשיקס שוהל, חזן פישל פישביין מיט א קאנצערט.

מיין ליבכען, וואס ווילסטו נאך?

היטלער וויל שליסען אן אפמאך מיט רוסלאנד. אלס בעלוינונג איז ער גרייט ארויסצולאזען א נייע אויפ־לאגע פון זיין „מיין קאמף", און איז בעריייט ארויסצונעמען די שטעלען, וואו עס רעדט זיך געגען ראטען־פער־באנד.

(פון דער פרעסע)

נו, וואס זאגט איהר רבותי, צו יע־קעלע בערלינער? ער איז געווארען א גאנ־צער סוחר. ער נוצט אויס יעדע קאניוק־טור. אט, למשל, וויל ער איצט צוקלאפען דעם שידוך לאנדאן — מאסקווא. האט ער זיך דערוואוסט, אז דער ענגלישער שליח סטרענג, איז אפגעפלויגען קיין מאסקווא א שמועס טהון מכח דאס און יענץ וכדומה, האט ער באלד צוגעשיקט קיין מאסקווא אן אפערטע.

— — מיינע הערען — האט ער גע־טהון זאגען — וואס געווען איז געווען פון איצט אן וויל איך לעבען מיט רוס־לאנד בשלום (ווי מ'זאגט איצט אין א יו־דישען טעאטער: „ס'וועט זיין שלום ושלות זיס ווי כאלווע") ..

און וואס נאך זאגט יעקעלע בערלינער?

ער האט אוועקגענומען די האגד פון הארץ. אלס צייכען פון פריינדשאפט איז ער גרייט צו ברענגען א גרויסען קרבן. הערט, וואס ער איז גרייט צו טהון. ער איז גרייט ארויסצווארפען פון זיין בוך „מיין קאמף" די שטעלען, וואו עס רעדט זיך געגען ראטען־פערבאנד.

נו, וואס זאגט איהר צו אזא קרבן. הער דאט מוזט איהר וויסען, איז א ברייטער זשעסט פון יעקעלע בערלינער. דערפון איז צו זעהן, אז ער האלט ווייטער ביים וואר־פען. די יודען ווארפט ער שוין פון לאנג איצט ווארפט ער ארו'ס זאצען פון זיין בוך „מיין קאמף". און אויב עס וועט ווייטער אזוי גיין, ווסט ער אויך ארויס־יווארפען די נאציס פון דייטשלאנד, צום סוף וועט געהרינגן ארויסווארפען גע־בעלס'ן, שטרייכער וועט ארויסווארפען אלפרעד ראזענבערג, און צום סוף, אז עס וועט שוין נישט זיין יועמען צו ווארפען, וועט ער יעקעלע בערלינער במחילה זיך אליין ארויסווארפען.

עס בלייבט נאר איבער צו ווינשען, אז דאס זאל געשעהן וואס גיכער במהרה בימנו — אמן.

אב־נעק

דעלעגאַט פון יודישען שפּיטאַל צו אונזערע לאַנדסלייט אין אַמעריקא

צום אָבפאָהר פון דירעקטאָר ד"ר קליינבערגער
אויף דער אַלוועלטליכער אויסשטעלונג אין ניו - יאָרק.

דירעקטאָר פון יודישען שפּיטאַל
ד"ר י. קליינבערגער

דעם 10־טען יוני 1937, ד"ה פּונקט היינט צוויי יאָהר, איז פערענדיקט געוואָרען דער גרויסער רעמאָנט פון יודישען שפּיטאַל און זינט דאַן איבערגעגאַנגען אין יודישע הענד.

ווי אַזוי ס'זעהט אויס דאָס יודישע שפּיטאַל נאָכ'ן רעמאָנט, וועגען זיין קאָמפאָרט און עסטעטישען אויסזעהן, האָבען מיר שוין זיינער צייט אויספיהרלעך בעשריבען. דאָ ווילען מיר נאָר דערמאָנען וועגען עצם - הענין, וועגען זיינע אייגענטליכע ציעלען און אויפגאַבען אויפן מעדיצינישען געביעט. און דאָ לאָזט זיך מיט דער גאַנצער דרייסטקייט זאָגען, אַז וואָס אַמאָהל ווייזט זיך אַלץ מעהר אַרויס די נויטווענדיקייט פון אַזאַ הייל־אַנשטאַלט ביי אונז אין שטאָט.

ס'וועט זיין אינטערעסאַנט אָנצווייזען אויף אייניגע ציפערען, וועלכע וועלען מיט זייער טרוקענער שפּראַך בעווייזען וואָס בעדייט פאַר אונז א יודיש שפּיטאַל און וואָס פאַר א וויכטיגע ראָל עס שפּילט אין לעבען פון דער אַלגעמיינער יודישער בעפעלקערונג.

אין יודישען שפּיטאַל ווערען סטאַביל געהיילט יעהרליך ביז 1000 קראַנקע; דער אַמבולאַטאָריום ביים שפּיטאַל ערטיילט מעדיצינישע הילף 2000 פּערזאָהן פולשטענדיק אומזיסט.

אויף ווי ווייט וויכטיג ס'איז דער אַמבולאַטאָריום ביים ש פּ י ט אַ ל איז צוזעהן דערפון, וואָס אָפט טרעפען פאַלען, ווען נאָכן אונטערזוכען דאָרט די קראַנקע שטעלט זיך אַרויס, אַז זיי זענען ערנסט קראַנק און נויטיגען זיך זאָפאָרט, מ'זאָל זיי נעמען אויפן אָפּעראַציאָנס־טיש. לכתחילה קומען די מענשען אין אַמבולאַטאָריום דער דאָקטאָר זאָל זיי פערשרייבען א מעדיצין, ווייל ס'טוט זיי וועה דאָס, אָדער יענץ אבר. ווען מען בעטראַכט זיי, ווייזט זיך אַרויס, אַז נישט איינער פון זיי טראָגט אין זיך א געפעהרליכע קראַנקהייט, צו וועלכער ס'איז נאָר דאָ איין רעטונג: אָפּעראַציע! און טאַקע שוין אויפן אָרט, ווייל יעדע מינוט קען זיין צו־שפּעט.

אַט למשל האָט די היינטיגע וואָך געטראָפען אַזאַ פאַל:

אַ פאָטער איז געקומען מיט א קינד אין שפּיטאַל־אַמבולאַטאָריום, דער דאָקטאָר זאָל עס בעטראַכטען. דאָס קינד קלאָגט זיך אויף בויך־וועהטאָג און וואָס מ'זאָל אַלץ ניט טוהן דערצו, העלפט עס גאָרנישט. דער אָרימער פאָטער האָט דערום א חשד, אַז די סיבה מוז דאָ זיין די בלינדע קישקע.

נאָך דער אונטערזוכונג פון כירורג ד"ר קליינבערגער איז אָבער פעסטגעשטעלט געוואָרען, אַז נישט בלויז ס'איז פערהאַן אַ חשד, נאָר די קראַנקהייט פון דער בלינדער קישקע האָט זיך אַזוי ווייט קאָמפּליצירט, אַז מען מוז תיכף ומיד צוטרעטען צו אַן אָפּעראַציע, ווייל ס'האָט זיך אָנגעזאַמעלט א סך ראָפּע, וואָס איז דער בולט'סטער סימפּטאָם, אַז די קראַנקהייט איז אַן ערנסטע און קען אָננעמען געפעהרליכע פאָרמען. ס'איז אַלזאָ נישט געבליבען קיין צייט אויף א ישוב־הדעת. אפילו אויף צו ערלעדיגען פערשידענע פאָרמאַליטעטען ווי „שוויאַדעסטוועס" וכדומה, איז געוועזען שפּעט און מ'האָט דאָס קינד גלייך אַריבערגעפיהרט פון אַמבולאַטאָריום אין כירורגישען זאַהל און גליקליך אָפּערירט.

דאָס איז איין פאַקט פון א סך וואָס אילוסטרירט גענוג בולט די נוצליכקייט פונ'ם אַמבולאַטאָריום.

אין יעצטיגען מאָמענט האָט דאָס שפּיטאַל צוויי אָבטיילונגען: א כירורגישע און פאַר אינערליכע קראַנקהייטען. עס לאָזט זיך אָבער גאָר שטאַרק פילען א מאַנגעל אין נאָך צוויי אָבטיילונגען. דאָס זענען א גינעקאָלאָגישע און פאַר קינדער. דאָס איז נאָך נישטאָ ביים היינטיגען טאָג אין יודישען שפּיטאַל. אָבער אויף יעדען טריט און שריט פיהלט מען, אַז דאָס פעהלט.

עס איז פּשוט נישט אָבצושאַצען די נויטווענדיקייט פון א גינעקאָלאָגישע אָבטיילונג פאַר פרויען־קראַנקהייטען און געווינערינס אין יודישען שפּיטאַל.

ביים היינטיגען טאָג געפינט זיך נישט אין ראַדאָם אַזאַ אַנשטאַלט, וואו די אָרימע יודישע פרוי, וועלכע דאַרף געבאָרען א קינד, זי זאָל האָבען דעם קאָפּ אַנידערצולעגען. אין אַזאַ צייט מוז זי בלייבען אין קעלער, אָדער אויפן בוידעם. אין פינסטערניש, אין ענגשאַפט און ביי די שרעקליכע אַנטי־היגיענישע בעדינגונגען מוז זי געבאָרען דאָס קינד. וואָס פאַר א געפאַהר עס דראָהט דאַן דער פרוי, דאָס קינד וואָס דאַרף ערשט פאַלען אויף דער וועלט, און אפילו דעם דאָקטאָר, אָדער דער אַקושערקע — דאָס קען מען זיך שוין אַליין פאָרשטעלען. ווען איהר וועט רעדען מיט דאָקטוירים וועגען דעם, וועלן זיי אייך דערצעהלען ממש האַרצרייסענדע סצענעס, וואָס עס טוט זיך דאַן אָב אויף די בוידעמס און קעלערס פון דער יודישער אָרימקייט. איהר וועט שטוינען הערענדיק פון די שרעקליכע קאָמפּליקאַציעס, פון די פערגיפטונגען, פון די פאַטאַלסטע רעזולטאַטען, וואָס ענטשטעהען ביי אַזעלכע געבורטען, וואָס קומען פאָר אין אַזעלכע אוממענשליכע בעדינגונגען.

עס איז שוין פיעל גערעדט געוואָרען וועגען בעשאַפען אין יודישען שפּיטאַל די צוויי נויטיגע אָבטיילונגען: פאַר קינדער און געווינערינס. מ'האָט שוין זאָגאַר אויסגעאַרבייט פּלענער ווי אַזוי דאָס צו רעאַליזירען. אָבער וואָס קומט אַרויס, אַז אין שפּיטאַל־בנין איז נישטאָ דערויף קיין פּלאַץ. ביי דער גאַנצער פערשטענדניש און ביים בעסטען ווילען האָט מען געמוזט פון אַלע גוטע פּלענער פאָרלויפיג רעזיגנירען.

עס איז נויטיג צו דעם צוועק נאָך איין שטאָק אַרויפצוציהען אויפ'ן שפּיטאַל, אָבער דאָ שטויסט מען זיך אָן אויף איין שוועריגקייט: געלד. ס'פעהלען פינאַנסיעלע מיטלען. און דאָ איז געקומען אין בעטראַכט אַמעריקא. אונזערע לאַנדסלייט פון יענער זייט ים, וועלכע זענען מיט זייער אַלטער היים מיט טויזענדטער פעדים פערבונדען.

און די צייט האָט פאַקטיש אונטערגערוקט א גינסטיגע געלעגענהייט; א געלעגענהייט, וועלכע זאָל פערבונדען א פערזענליכען קאָנטאַקט צווישען ראַדאָם מיט ניו־יאָרק, צווישען ראַדאָם מיט באַלטימאָרע.

ביז היינט האָבען מיר געהאַט דעם כבוד ס'זאָלען אונז בעזוכען דעלעגאַטען פון דער ראַדאָמער לאַנדסמאַנשאַפט אין אַמעריקא, וועלכע זענען געקומען צו אונז און זיך בעקענט מיט אונזער לעבען דאָ; היינט איז גראַד אויסגעקומען אַז ר א ד אָ ם זאָל רעוויזיטירען און שיקען אַ דעלעגאַט צו אונזערע חשוב'ע לאַנדסלייט אין אַמעריקא.

דער דעלעגאַט וואָס פאָהרט יעצט קיין אַמעריקא איז דער דירעקטאָר פון יודישען שפּיטאַל ד"ר קליינבערגער, וועלכער מאַכט יעצט אַ רייזע אויף דער אַלוועלטליכער אויסשטעלונג אין ניו־יאָרק.

ד"ר קליינבערגער פאָהרט קיין אַמעריקא מעהרסטענטייל אין פאָלגענדע אַנגעלעגענהייטען:

בעקענען זיך מיט די נייעסטע כירורגישע און מעדיצינישע דערגרייכונגען און אויך מיט די נייעסטע מאָדערניזירטע הייל־אַפּאַראַטען, וועלכע האָבען אַן'אומגעהויערע בעדייטונג אין דער היינטיגער צייט. ער וויל זיך בעקענען מיט די נייעסטע איינריכטונגען אין די שפּיטעלער, כדי דאָס זעלבע איינצופיהרען אין היגען יודישען שפּיטאַל, דערהויבענדיג עס אויף אַ העכערן כירורגישן און מעדיצינישען ניוואָ. אויך וועט ד"ר קליינבערגער אַנטייל נעמען אויף אַ כירורגישען קאָנגרעס, וואָס קומט פאָר אין ניו־יאָרק, אין דער זעלבער צייט וואָס ער וועט זיין אין אַמעריקא.

ביי דער געלעגענהייט וויל ד"ר קליינבערגער אָנבינדען אַן'ענגערען קאָנטאַקט מיט אַלע עגזיסטירענדע אין די פעראייניגטע שטאַטען, ראַדאָמער לאַנדסמאַנשאַפטען, סאָסייטיס און פעראיינען, כדי מיט זייער גרויסער מיטהילף צו רעאַליזירען דעם אויסערסטוויכטיגען פּלאַן פון אויפבויען נאָך א שטאָק איבער'ן יודישען שפּיטאַל, וועלכער איז אַ לעבענ'ס־נויטווענדיגקייט פאַר דער אָרימער יודישער בעפעלקערונג. אויפ'ן צווייטען שטאָק וועט איינגעאָרדענט ווערען א גינעקאָלאָגישע אָבטיילונג און אַ קינדער־אָבטיילונג.

ווי געזאָגט, פאָהרט ד"ר קליינבערגער דער עיקר אויף דער אויסשטעלונג, פערשטעהט זיך אויף זיינע אייגענע הוצאות. מיר האָבען נאָר בלויז אַ טובת הנאָה און געניסען דערפון, וואָס גלייכצייטיג וועט ער זיין אונזער דעלעגאַט און רעפּרעזענטירען די יודישע געזעלשאַפט אין ראַדאָם אויף זיינע קאָנפערענצען מיט אונזערע לאַנדסלייט אין ניו־יאָרק און באַלטימאָרע. ער וועט זיי ברענגען אַ לעבעדיגען גרוס פון זייער אַלטער היים און צוזאַמען מיט זיי בעשפּרעכען וועגען די וויכטיגע ענינים פון יודישען שפּיטאַל, וואָס איז זיי אַזוי נאָהנט און אַזוי טייער.

מיר גלויבען, אַז אונזערע לאַנדסלייט וועלען דעם ד"ר קליינבערגער אויפנעמען אַלס אַ ליבען און וואויל־געזעהענעם גאַסט און צוזאַמען מיט איהם דורכפיהרען אַ קאַמפּיין לטובת דעם יודישען שפּיטאַל. אונז איז גוט בעקאַנט דער שטאַרקער סענטימענט, דער וואַרימער האַרציגער געפיהל פון אונזערע לאַנדסלייט צו זייער געבוירען־שטאָדט ראַדאָם. נישט איינמאָהל האָבען זיי דאָס בעוויזען דורך פּאָזיטיווע מעשים, דורך אָפּפערפולע לייסטונגען אין דער פאָרם פון פיעל טויזענדטער דאָלאַרען־שפּענדונגען פאַר פערשידענע היגע אינסטיטוציעס. און דעריבער האָפען מיר אויך דאָס מאָהל און ערוואַרטען דעם וואַרימסטען אָברוף אויף דער גרויסער שליחות, וואָס די יודישע געזעלשאַפטליכקייט און דאָס יודישע שפּיטאַל האָט אָנפערטרויט דעם דירעקטאָר קליינבערגער, וועלכער בעמיהט זיך צוזאַמען מיט'ן דאָקטאָר קעלעוואָרם אַוועקצושטעלען דאָס יודישע שפּיטאַל אויף אַ הויכע מדרגה, צום גוט'ס פון די ברייטע אָרימע מאַסען.

ד"ר קליינבערגער פאָהרט אַרויס דעם 1 יולי און מיר ווינשען איהם אַן'ערפאָלגרייכע רייזע. זאָל ער אונז ברענגען פרעהליכע גרוסען פון אונזערע שוועסטער און ברידער מעבר לים!

אויסערליכער געבוי פונם יודישען שפּיטאַל - בנין.

דער ציעל פון קאָלעגע קליינבערגערס רייזע

מיר דאָקטוירים וואָס אַרבייטען אין יודישען שפּיטאַל און זענען פעראינטערעסירט אין זיין קיום, האָבען מיט גרויס צופרידענהייט אויפגענומען די ידיעה, אַז אונזער קאָלעגע, דירעקטאָר ד"ר קליינבערגער, פאָהרט קיין אַמעריקא.

מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַז דער יסוד פון דער ווייטער רייזע איז נישט נאָר דאָס פערזענליכע געניסען פון דער אַלוועלטליכער אויסשטעלונג, נאָר מערסטענטייל איז עס פערבונדען מיט'ן מעדיציניש - פאַכמענישען און געזעלשאַפטליכען אינטערעס.

די דאָזיגע רייזע וועט געבען אונזער קאָלעגע די מעגליכקייט צו באַזוכען אַ גאַנצע רייהע הייל - אַנשטאַלטען, צום בעסטען אין דער וועלט איינגעריכטעטע, און ממילא אויך אַ מעגליכקייט צו בערייכערען זיין וויסענשאַפט, וואָס וועט גלייכצייטיג אויסגענוצט ווערען צו א טיילווייז איינאָרדנען די נייעסטע איינריכטונגען אויך אין יודישען שפּיטאַל.

דאָס יודישע שפּיטאַל אין ראַדאָם וואָס ווערט פערוואַלטעט דורך דעם דירעקטאָר קליינבערגער, האָט בעוויזען דורך זיין ביז־איצטיגער טעטיגקייט צונישט צומאַכען די מיינונג פון די פּעסימיסטען און געגען זייערע איבערצייגונגען פּראָספּערירט דאָס שפּיטאַל. עס האָט אויך בעווינדערט די אָפּטימיסטען. עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען דורך די צוויי יאָהר, אַז דער בנין איז צו־קליין. עס פעהלען: א זאַהל פאַר רענטגען־אַפּאַראַט און צוויי בעזונדערע אָבטיילונגען פאַר גינעקאָלאָגיע און קינדער־קראַנקהייטען.

קאָלעגע קליינבערגער וועט זיך בעשטימט צוזאַמענטרעפען אין אַמעריקא מיט די ראַדאָמער געזעלשאַפטען, וועלכע האָבען שוין נישט איינמאָהל אַרויסגעוויזען זייער סענטימענט פאַהן היגען יודישען שפּיטאַל, אין דער פאָרם פון ענטשפּרעכענדע סובווענצען. ס'איז דעריבער צו האָפען, אַז דער פערזענליכער צונויפטרעף פון דירעקטאָר קליינבערגער מיט'ן ראַדאָמער רעליעף אין ניו־יאָרק און באַלטימאָרע, וועט נאָך מעהר פערטיפען דאָס בעוואוסטזיין און דעם פערשטענדנישפולן אינטערעס, וואָס וועט זיך אויסדריקען אין א פערשטאַרקטער מאַטעריעלער אונטערשטיצונג, מיט דער הילף פון וועלכער ס'זאָל דערמעגליכט ווערען דאָס רעאַליזירען די וויכטיגע ווינשען פון דירעקטאָר און פון דער היגער יודישער בעפעלקערונג. דאָס איז: אויסבויען א צווייטען שטאָק אויף דער געביידע פון יודישען שפּיטאַל.

די לייסטונג פון קאָלעגע קליינבערגער און די אָפּפערוויליגקייט פון ראַדאָמער רעליעף אין ניו־יאָרק און באַלטימאָרע וועט איינגעקריצט ווערען מיט דאַנקבאַרקייט אין זכרון פון דער ראַדאָמער יודישער געזעלשאַפט.

ד"ר ל. פאַסטמאַן.

אלע מענשען ווילען...
(א שמועס אַזאַ)

אַט אַזאַ וועלט האָבען מיר און אַזעלכע מענשען לעבען אין איהר — מענשען, וואָס האַלטען אין איין וועלען... נאָר ס'וויל זיך! נאָר מען וויל! און טאָמער איז פערהאַן א מענש, וואָס וויל נישט. וויל ער, אַז אַנדערע זאָלען אויך נישט וועלען. אָבער די אַנדערע פייפען אויף דעם אידיאָט און זיי ווילען דווקא.

און וואויל איז צו די מענשען וואָס ווילען. וואָס האַלטען אין איין וועלען.

און אויב ער וויל נישט, איז ער קיין מענש נישט; איז ער נישט ווערט וואָס ער לעבט אויף דער וועלט.

אַזאַ מענשען דאַרף מען נישט בעגריסען, נישט זאָגען איהם „גוט מאָרגען", נישט קיין „גוטע נאַכט". — גאָר נישט! אַזאַ בהמה דאַרף מען אַריינלייגען אין חרם אָדער מען דאַרף ביי איהם בּאַרגען צענערלעך און איהם נישט אָפּגעבען.

ווי געזאָגט, אויב אַ מענש איז נאָר א מענש, מוז ער וועלען. נישט אומזיסט איז אַ ווילנער אַ שכל'דיגער מענש. דאָס איז דערפאַר וואָס ער וויל נאָר...

נאָר ער וויל און מיט איהם ווילען שוין אַנדערע אויך.

אַ מאַן וויל אַ שטילע פרוי, א געזונטע, אַ בריה, אַ קלוגע; אַ פרוי וויל אַ פיינעם מאַן, אַ גוטען פערדינער, ער זאָל נישט שפּילען אין קאָרטען, נישט שכור'ען, נישט געהען וואו מען דאַרף נישט; אַ מאַן וואָס זאָל זי ליבען און שעצען און ער זאָל זיין אַ היים־זיצער. און אויב ער איז אַ טאַטע פון קינדער, זאָל ער זיין זייער אמת'ער טאַטע, נישט קיין פינפטער ראָד צום וואָגען.

אַן איידים וויל אַ גוטע שוויגער, אַ שוויגער וויל אַ גוטען איידים, א שטילע שנור און אַ סך אייניקלעך און אור־אייניקלעך און אור־אור אייניקלעך.

יודען, גלאַט יודען, ווילען פּרנסה, קליידער, דירה־געלד, הערען גוטע חזנים קריגען פעטע עליות און נישט האָבען צו טהון מיט דאָקטוירים און אַנדערע צרות און שלעק און אומגליקען.

און אַ חוץ די אַלע אויסגערעכענטע זאַכען, ווילען יודען, אַלע יודען פון דער גאַנצער וועלט, פּטור ווערען פון אַלע המנ'ס און אַנטיסעמיטען און פאַשיסטען און נאַציס!

יאָ, יודען ווילען. איצטער דאַרף נאָך גאָט אויך וועלען...

מיידלעך ווילען חתונה האָבען מיט פיינע יונגעלייט, מיט שענע, מיט רייכע; זיי ווילען האָבען אַ סך ליבע, דינסטען, אויטאָמאָבילען, רייכע קליידער, טייערע פוטערנע מאַנטלען, ציהרונג, געלד, נאָר קיין קינדער ווילען זיי נישט האָבען, דאָס נישט. זיי זאָגען:

קינדער נעמען צו די טעג מיט די נעכט; מאַכען אַ תל פון דער פיגור; מען ווערט צוגאָסען, צולאַפּטשעט, פעט, שווער און מען קען נישט טאַנצען.

און וואָס ווילען יונגעלייט? זיי ווילען שענע מיידלעך, יונגע מיידלעך, און דער עיקר — רייכע מיידלעך מיט פעטע ירושות; מיט א שווערען נדן, וואָס שווערער, אַלץ בעסער.

פערהייראַטע ווילען זיך גט'ן, גע'גט'ע, ווילען ווידער אַמאָל חתונה האָבען.

און וואָס ווילען געשעפטס־לייט? זיי ווילען לייזען א סך, מאַכען גרויסע פּראָפיטען.

און אַדוואָקאַטען ווילען א סך מאַרדען און גנבים, און גלאַט אַזוי שווינדלער און באַטריגער כדי זיי זאָלען האָבען וועמען ריינצוואַשען...

און דאָקטוירים ווילען א סך קראַנקע, א סך מגפות, מאַלאַריעס, באַלעריעס, דיפטעריעס, הוסטענדיגע, קרעכצענדיגע, צובראָכענע, אסטמא־ליידענדע, לונגען־ליידענדע און גלאַט אַזוי מענשען וואָס ליידען פון נירען, פון גאַל־שטיינער, פון אויסשלאַגען, פו'ן קריפּ, פון האַרץ־קלאַ־

(סוף אויף זייט 8)

מאיר הערץ

מענדעל מיט זיין בני-בית ווערען געפאנגען פון קאזאקען

פון דער סעריע «די פוילישע פאוסטאניע»

XXII

פיהר לעבען פיהר איז געבליבען שטעהן אין וואלד, און ביידע פיהרען זענען געווען ארומבעלאגערט פון א מחנה רויט-צעיאכמעטע קאזאקען מיט לאנגע פיקעס אין די הענד.

אויף איין פיהר, אויף דער גרעסערער זענען געווען אויסגעזעצט מענדעל פיליצערס ווייב און קינער. מ'האט ארויס געזעהן בלויז זייערע האלבע גופים ביז צו די קניה. די פיס זענען געווען פערשטעקט טיעף אין שמאטעס און אויף די געזעסען פון קישענס און איבערבעטער האבען זיי אויסגעזעהען ווי זיצענדיגע אין בעטען אנגעטוהענערהייט. חיה רויזעל איז געזעסען א טויט-דערשראקענע. זי האט זיך געוויעגט אין דער ברייט און צוגעדריקט צו זיך די צוויי יונגסטע קינדער: בערישלען און חנה'לען וועלכע האבען זיך איינגעגראבען טיעף אונטער דער מאמעס דארע און פון דארט א פויערגעקוקט מיט א האלב אויג צו די גזלנישע פנים'ער פון די קאזאקען. אויף דער פיהר זענען נאך געזעסען פיער דערוואקסענע קינדער: איין זיהן מיט דריי טעכטער. מענדעל אליין איז געבליבען שטעהן ווי א פערגליווערטער ביי די פערד מיט בייטש און לייצעס אין די הענט און מיט פערגלאצטע אויגען געקוקט אויף די קאזאקען. אין איין רגע איז איהם דורכגעלאפען א געדאנק אין קאפ, אז ער איז פערלוירען מיט זיין גאנצען פערמעג. ס'איז קאפוט מיט'ן אוצר. אלץ, אלץ וועט איצט אדיינפאלען צו די קאזאקען. די בריליאנטען, די אימפעריאלען, דאס געלד און ער וועט בלייבען דער זעלבער ארימאן, דער אייגענער קבצן ווי פריהער. עס האט איהם אפילו שוין נישט וועה געטוהן און ער האט נישט געהאט קיין עגמת-נפש, ווען ס'זאל טאקע אזוי געשעהן. ס'האט איהם בלויז באנג געטוהן, וואס ער איז אנטלאפען פון שטעטעל. ער האט געברויכט אויסזאגען דעם סוד און טיילען צדקה אויף אלע זייטען. דעמאלט וואלטען שוין העשקעלע חלפן מיט פיניעלע תם נישט געווען אזעלכע תקיפים; ער וואלט שוין נישט קיין מורא געהאט פאר זייערע סטראשונקעס. ער וואלט זיי געשפיגען אין פנים אריין. און ווען זיי וואלטען געוואגט איהם שלעכטס צוטוהן און מסר'ען פאר די רוסען — אזוי וואלט זיי דאס שטעטעל אויף שטיקער צעריסען.

מענדעל בעדויערט דאס און ער שטעהט איצט אין איין צאפלעניש, אז ער זאל כאטש ארויס מיט זיין פרוי און קינדער מיט'ן לעבען: מילא, א כפרה ס'געלד מיט'ן גאנצען מאיאנטעק, אבער דאס לעבען לאמיך כאטש ארויסראטעווען. ווער דארף איצט בריליאנטען מיט געלד, אז מ'איז מיט'ן לעבען נישט זיכער?

אזעלכע געדאנקען פערנעמען אצינד מענדעל'ס מוח. זיינע שטארע בליקען זענען פערקוקט ערגיץ ווייט. עס טויכט-אויף פאר איהם דאס בילד פון רוסישען גענעראל. ווי אזוי ער האט איהם געפונען א פערבלוטיגטען און ער האט איהם. געראטעוועט, שטעלענדיג זיין אייגען לעבען אין גרויסע סכנה. ס'איז געווען נאך א גרויסע שלאכט מיט די פוילישע פאוסטאנצעס. מענדעל איז פונקט אנגעקומען מיט זיין פערד-און וועגעלע ווען ביידע ארמעען, די פוילישע און רוסישע, האבען זיך פערטיאגט אין די טיעפע וועלדער. און אזוי לויפענדיג איז אויפ'ן וועג פערלוירען געווארען דער רוסישער גענעראל, וואס איז צעשניטען געווארען מיט קאסעס. מענדעל זעהט איצט אלץ און דערמאנט זיך גענוי פון קאסטען מיט געלד, וואס דער גענעראל האט אים אוועקגעגעבען דערפאר, וואס ער האט איהם מיט וואסער געהאמעוועט דאס בלוט און איהם די ווינדען מיט באנדאזשען בעדעקט. מענדעל האט דאס העמד פון זיין לייב אראבגענומען, עס צעריסען אויף לאנגע פאסען און מיט זיי די בלוטענדע ווינדען פון גענעראל ארומגעוויקלט.

מענדעל זעהט אצינד דאס גאנצע בילד אבער ווי ער שטעהט אזוי פערטראכט, ווערען איהם די רעיונות איבערגעריסען פון א געשריי. מענדעל דרייט זיך אויס און דערזעהט נעבען זיין פיהר שטעהן נאך א קליין פויעריש פיהרעל, אויף וועלכען ס'ליגט א חסידישער יונגערמאן מיט א בלאס פארמעט-פנים, ארומגעזוימט מיט א פעך-שווארצע בארד און פאות. דער יונגערמאן ליגט א געפענטעטער אויסגעצויגען אין זיין גאנצער לענג און קען זיך נישט ריהרען. די הענד און פיס זענען געבונדען מיט גראבע שטריק, וועלכע זענען פערפעסטיגט און ארומגענומען ביי די ארויסשטארצענדיגע שטיקער האלץ פון די אקסען, אויף וועלכע עס זענען אנגעלעהנט די ווענדלעך פון דער פיהר, וואס זעהט אויס ווי א קאסטען. מיט'ן גאנצען כח הויבט דער יונגערמאן אויף דעם קאפ און רופט צו מענדלען.

— ר' יוד, ראטעיעט מיך, זייט מקיים פדיון שבויים. מ'פיהרט מיך צו דער תליה, כ'בין גארנישט שולדיג. כ'בין געגאנגען קיין קאצק צום רבי'ן. האבען זיי מיך געכאפט אויפ'ן וועג און אויסגעטראכט אויף מיר א בלבול, אז כ'שפיאניר זיי נאך כדי דערנאך אויסצוגעבען די פאווסטאנצעס.

דער יונגערמאן קען לאנג נישט האלטען דעם קאפ אין דער הויך. דער קאפ פאלט צוריק ארונטער און אין א רגע ארום הויבט ער זיך ווידער אויף. אזוי כסדר נאכאנאנד הויבט זיך דער קאפ מיט'ן שייט-בלאסען פנים ארויף און אראב און רופט מיט אזא יאמערליך געשריי, אז פון אלע עקען וואלד הילכט-אפ א מורא'דיגער עכא און ס'דאכט זיך, ווי אלע ביימער וואלטען געשריגען.

די קאזאקען שטעהען און לאכען. איינער פון זיי, קענטיג, דער קאמאנדיר, רייט-צו צו מענדלען. זיין פערד טאנצט און וויל ארויפשפרינגען אויף איהם. דער קאזאק מיט די צופלאשעטע האר און מיט אנ'אוירינגעל אין איין אויער, קאפעט דאס פערד אין בויך אריין און ציהט צוריק דאס ציימעל וואס שניידט-איין דאס מויל פון שטימען בעשעפעניש. דאס פערד הירזשעט, רייסט-אויף ס'גאנצע מויל פון וואנען ס'פלישטשען ארויס גרויסע שפיציגע ציינער. וואס שטרעקען זיך אויס צו מענדלען, ווי וועלענדיג איינשלינגען איהם. מענדעל שפרינגט-אב אויף הינטערוויילעכטס, ביז ער ווערט אין עפעס געשטרויכעלט און פאלט ארונטער אונטער די פיס פון זיינע אייגענע פערד. דער קאזאק קוועלט-און פון דאזיגען שפיעל. ער לאזט נאך דאס צוימעל און ס'פערד זיינ'ס ציהט אויס דעם קאפ אלץ ווייטער און דרייסט זיך צו מענדעל'ס צוויי קאבילעס, צו וועלכע דאס קאזאקעס פ ע ר ד גלוסט און ווערט צוברענט פון תאוה צו זיי.

עס ווערט אזוי צעווילדעוועט, אז עס ווארפט אראב פון זאטעל זיין באלעבאס, דעם רייטענדיגען קאזאק, און אליין לאזט עס זיך מיט א צעשוימטען פיסק לויפען צו מענדעל'ס פערד און ווארפט זיך אויף זיי, עסט זיך איין מיט די ציינ; אין זייערע ריקענ'ס און וויל זיך מיט זיי בעהעפטען. דער קאזאק וואס איז אראבגעפאלען פון זאטעל, האט זיך א ביסעל צעקלאפט, אבער ער האט זיך באלד געשטעלט אויף די פיס און פערגעסען וואס ער האט זיך געטהון. אויף זיין צעשוויצט, צעיאכמעט פנים האט זיך צעשפילט א דרויט געלעכטער פון גרויס הנאה, וואס זיין פערד דער געזונטער און שטארקער „מאנספערשוין“ פערמעסט זיך מיט אזא גבורה אויף די צוויי יודישע קאבילעס און וויל זיי בעצווינגען...

מענדעלס פערד האבען אבער נישט צוגעלאזט צו זיך דעם פערדישען מזיק פון די ווייטע רוסישע סטעפעס און זיי האבען פערפיהרט געגען אים א שטארקען קאמף. מענדעל איז דערוויילע געלעגען אונטער די פערד, וועלכע האבען זיין לייב צוטרעטען מיט די אייזערנע פאדקאוועס. ער האט זיך קוים א לעבעדיקער ארויסגעשארט און אויף אלע פיער געקראכען ביז ער איז ערגיץ אריינגעפאלען אין א געפלעכט פון קושאקעס און ערשט דא דערפילט, ווי ס'גאנצע אנטועכץ אויף אים איז נאס פון בלוט, וואס איז גערינען כמעט פון יעדען אבר. קיינער האט נישט געוויסט וואו מענדעל איז אהינגעקומען. חיה רויזעל מיט די קינדער האבען געריפען און אריינגעשריגען אין וואלד אריין: מענדעל, מענדעל! אבער קיינער האט נישט געענטפערט. חיה רויזעל האט אזוי געצאפעלט, אז פאר אימה זענען איהר שיער נישט די ציין פון מויל ארויסגעפאלען. זי האט בפירוש געזעהן, אז ס'הויבט זיך ערשט אן דער עונש דערפאר, וואס זי האט אבגענארט דעם מאגעלניצער רבי'ן. זי האט געוואלט עפעס ארויסרעדען צו איהר עלטסטער טאכטער רחל'ע און נישט געקענט. זי האט עפעס געפרעפעלט מיט'ן מויל, אבער קיין איין ווארט נישט געקענט ארויסברענגען. די ווערטער זענען געבליבען שטעהן ביים ברעג מויל און ווייטער נישט געקענט גרייכען. חיה רויזעל האט אנשטאט צו רעדען, זיך צוגערוקט צו רחל'ען און זי מעהר פערהילט מיט שמאטעס. זי האט איהר פערשטעלט ס'פנים די קאזאקען זאלען איהר רעכט נישט קענען דערבליקען... רחל'ע איז געווען א שעהן מיידעל און זי האט געציטערט פאר איהר אין איצטיגען מאמענט, ווען זיי האבען זיך געפונען אין וואלד. אלס געפאנגענע פון די ווילדע קאזאקען.

חיה רויזעלס פארזיכט'ס-מיטלען האבען גארנישט געהאלפען. ס'איז געשעהן א צווייט אומגליק. ווען די פערד האבען זיך געראנגעלט, איז דער קאזאק, דער קאמאנדיר צוגעלאפען מיט א נאהייקע און גענומען שמייסען איבער די פיס מענדעלס קאבילעס. ער האט זי אזוי-ארום געוואלט פערפייניגען און אזוי מיד מאכען, אז זיי זאלען זיך אונטערגעבען זיין מאנספערשוינישען פערד. פון די שמיץ זענען אבער די פערד אריין אין נאך א גרעסערע פערביסענקייט. זיי האבען זיך צעשפרונגען און זיך געריסען פון געשפאן. זיי האבען געטרייסעלט מיט דער פיהר אויף אלע זייטען אזוי לאנג ביז זיי האבען איהר איבערגעדרעהט און ארויסגעשיט פון דארט מענדעל'ס גאנצע הויז-געזונד מיט די שמאטעס און מיטן בעטגעוואנד. ס'האט קיינעם פון זיי נישט געשאדט און ס'איז קיינער פון זיי נישט בעשעדיקט געווארען קערפערליך. דאס איז געווען א דאנק דעם, וואס זיי האבען זיך ארויסגעשיט צוזאמען מיט'ן בעטגעוואנד און ארויפגעפאלען דערויף. די פיהר איז געלעגען אנ'איבערגעקעהרטע, די פערד זענען ארויס פון געשפאן און זיך געלאזט לויפען אין גאלאפ אין וואלד אריין.

נישט ווייט פון דער איבערגעדרעהטער פיהר זענען חיה רויזעל מיט אירע 5 קינדער געשטאנען אויף די קישענס און איבערבעטער. די שמאטעס, אין וועלכע זיי זענען פריהער געווען ארומגעבאבעלט, זענען פון זיי איצט געהאט אראבגעפאלען און דאדורך האט זיך יעדער פון זיי בעוויזען אין זיין גאנצער גרויס. דאס זעלבע איז געווען מיט רחל'ען. פון א קנויל שמאטעס איז ארויס א הערליך פרויען-געשטאלט. די קאזאקען האבען אזש די אויגען אויפגעריסען און בעווינדערט דאס יונגע שענע יודישע מיידעל. קיינער פון זיי האט אבער נישט געוואגט זי צו בעריהרען אהן א ערלויבניש פון זייער קאמאנדיר, וועלכער איז געשטאנען א פערבליסטער און נישט אראבגענומען ס'אויג פון רחל'ען. ער האט איצט אינגאנצען פערגעסען אין די פערד און אפילו אין דער פיהר וואו ס'איז געלעגען דער חסידישער יונגערמאן, וועמען זיי האבען געפיהרט אין שטאב אריין אלס געכאפטען שפיאן.

דער קאמאנדיר האט געגעבען א בעפעהל צו א טייל קאזאקען זיי זאלען נאכלויפען די פערד און צוריק זיי אהערברענגען און אליין האט ער זיך דערנעהנטערט צו רחל'ען. ער האט זי געוואלט ארומנעמען און שוין געהאלטען גרייט אנ'אפען מויל זיי צו קושען. רחל'ע האט זיך אבער פון אים אויסגעריסען, אוועק צו איהר מוטער און זיך איינגעקלאמערט אין איהר. חיה רויזעל האט זי אריינגענומען אין אירע ארעמס, זי צוגעדריקט צו איהר בריסט און מיט די הענד זי ארומגעכאפט, מיינענדיג אזוי-ארום זי צו בעשיצען.

(פארטזעצונג קומט)

עטליכע טרויעריגע בלעטלעך פון א טאג-בוך

פון א ראדאמער יודישען פליט

XXIII

ווי איהר זעהט אלזא, מיינע ליבע לעזער, איז דער „נאצי“ אלפרעד, וועלכער האט אזוי קונציג גערעטעט מיין פרוי, געווען איינער פון יענע, וועלכע ארבייטען קאנספיראטיוו, אין דער גרעסטער געהיימניש, געגען נאצי-רעזשים אין דייטשלאנד. דאס איז געווארען נאך מעהר קלאר ווען אלפרעד האט נאכ'ן פערענדיגען זיין דערצעהלען, וואס האט געקלינגען ווי א לעגענדע, ארויסגענומען און בעוויזען א פאק פאפירען, קאפיעס פון געהיימע בעפעהלען פון דער חעכסטער לייטונג פון דער געשטאפא צו די אנפיהרער פון די קאנצענטראציע-לאגערען. ער האט די קאפיעס געטראגען ביי זיך מיט דער ערלויבעניש פון דער נאצישער מאכט, וועלכע האט דאס איהם איבערגעגעבען, כדי דאס צו בעווייזען פאר די דייטשע נאציס אין דער שווייץ. אין די דאקומענטען איז געווען א רשימה וועלכע יודען און סאציאל-דעמאקראטען עס זענען אנטלאפען פון די קאנצענטראציע-לאגערען; וואו די אנטלאפענע זענען פערשווינדען, אין וועלכער ריכטונג און צו וועלכער גרעניץ. די געסטאפא האט דעריבער זיך געווענדעט אין די דאזיגע געהיימע בעפעהלען צו די נאציס אין דער שווייץ, אז זיי זאלען פערפאלגען און אברוימען די אנטלאפענע.

אלפרעד אבער אנשטאט צו געהן צו די נאציס, האט זיך געוואנדען פריהער מיט זיינע פאפירען צו דער אנטי-נאצישער קאנספיראציע אין דער שווייץ. דארט האט מען אבקאפירט די קאפיעס און גלייך נאכדעם גענומען אין שוץ די אנטרינענע פון די קאנצענטראציע-לאגערן. די קאפיעס האט שפעטער אלפרעד ווירקליך פארגעשטעלט די נאציס וועמענ'ס אדרעסען האט ער געהאט גענוי אויפגעצייכענט דורך דער געסטאפא. ער האט געמוזט דאס טהון, ווייל ער האט געברויכט פון זיי בעקומען צוריק אנדערע געהיימע ידיעות קיין בערלין, וועלכע ער האט גלייך איבערגעגעבען דער אנפיהרערשאפט פון דער אנטי-נאצישער בעוועגונג.

אויף אזא אופן האט אלפרעד געמאכט רייזעס הין-און צוריק פון דייטשלאנד אין דער שווייץ, האלאנד, דענעמארק און צוריק. בערלין האט אין איהם געגלויבט, געריהמט זיינע פעהיגקייטען און אנפערטרויט איהם וויכטיגע שליחות'ן. ער איז עס געווארען טאקע נאכדעם ווי ער האט ארויסגעראטעוועט מיין פרוי פון נאצישען גיהנום. ער האט דאס אפענהארציג ערקלערט:

— איך בין געווען אין דער אמת'ן — האט ער געזאגט — אנ'איבערגעגעבענער נאצי, וואס האט נאאיוו געגלויבט אין דעם „פיהרער“, אז ער וועט ערלעזען דאס דייטשע פאלק. צוזעהענדיק אבער, וואס פארא מורא'דיגער טעראר עס ווערט אייסגעפירט אין קאנצענטראציע-לאגער, די אונמענשליכע בארבאריזמען, בין איך ענטוישט געווארען און גענומען פלאנען ווי אזוי מען שטעלט זיך צום דינסט פון די יעניגע, וואס ווילען דעם דאזיגען טייוולאנישען רעזשים איינברעכען; איך האב מיין פלאן גענומען רעאליזירען. קודם-כל האב איך פיעל געהאלפען די קרבנות פון קאנצענטראציע-לאגער. געמילדערט זייער פיין וויפיעל איך האב געקאנט. כ'האב געוויסט, אז איך ריזיקיר מיט מיין לעבען אבער איך האב דערויף נישט געקוקט. די נאצי-קרבנות האבען אין מיר דערקענט א ערליכען מענש און זיי האבען מיך מיט צוטרוי בעשאנקען. איך האב זיך ביי זיי ערפאהרען וועגען זייערע אויסלענדישע קרובים און פריינד. נאכדעם איז אונטערגעקומען די געשיכטע מיט מיין קאמענדאנט יאהאן, וועלכער האט געוואלט פערגוואלדיגען אייער פרוי. דאס איז געווען פאר מיר ווירקליך א גליקליך געלעגענהייט, ווי אזוי איך זאל קענען אנשליסען א קאנטאקט מיט דער אנטי-נאצישער בעוועגונג אין די סקאנדינאווישע לענדער. יא, א דאנק אייער פאמיליען-טראגעדיע בין איך געווארען דאס, וואס איך בין יעצט — אנ'אידעאלער קעמפער געגען ברוטאליטעט און אכזריות, געגען בעדריקער און בעצווינגער פון דייטשען פאלק. עס האט זיך מיר גלענצענד איינגעגעבען און איך בין גליקליך מיט מיין נייע מיסיע, פאר וועלכער איך בין גרייט מיין לעבען אבצוגעבען —

און אלפרעד האט זיך באמת ארויסגעוויזען פאר אנ'אידעאלען און בעוואוסטזיניגען קעמפער מיט די נאצי-רשעים. די קאנספיראציע אין דער שווייץ האט איהם אויסגעפרובט פיעל מאהל, וועלענדיג דערגעהן, צי ער איז נישט קיין פראוואקאטאר און דיענט אין דער געסטאפא. זי האט זיך איבערצייגט אז דאס איז ער נישט און איהם ליב בעקומען. אלפרעד האט זיך אויסגעצייכענט און געלייסטעט זעהר פיעל פאר'ן אנטי-נאצישען פראנט.

גרעטא האט דא צו ערשט בעקענט אלפרעד'ן. דא האבען זיך ביידע אויסגעגעבען. ביידע האבען נישט געוויסט פריהער, אז זיי ארבייטען אויף פונקט אין דער געסטאפא. דאס געהערט צום סיסטעם פון דער געסטאפא, וועלכע ארדענט אזוי מיט איהרע אגענטען, אז על פי רוב, ווייסט נישט איינער פון

(ווייטער אויף זייט 7)

גבריאל ווייסמאַן

לייב מלאך

(צו זיין דריטער יאָהרצייט)

גבריאל ווייסמאַן — לייב מלאך

(די ראָזיגע פאָטאָגראַפישע אויפנאַמע איז געמאַכט געוואָרען אינם זעלבען יאָהר פון מלאכ׳ס טויט)

לייב מלאך איז געבוירען געוואָרען אין זוואָלין, נעבען ראדאָם.

אלס קינד פון זייער אָרעמע עלטערן מוז דער קליינער לייבל שוין פון די פריהעסטע יאָהרען אָן אליין זאָרגען וועגען זיין גורל, אזוי, אַז נישט אלט זייענדיק קיין גאַנצע צען יאָהר הויבט ער אָן זוכען ארבעט, כדי צו פאַרדינען אויף חיונה.

זיין ערשטע באַשעפטיגונג איז — בעל־פעריי. צום ערשט אין זוואָלין און שפּעטער אין ראדאָם. ס׳איז זיך לייכט פאָרצושטעלען וואָס פאַרא שווערע אויפגאַבע עס איז געווען פאַרן צעהן־יעהריקען לייבלען צו זיין א בעלפער. מען דאַרף נישט פאַרגעסען, אַז צו יענער צייט האָט מען אָנגעהויבען שיקען אין חדר אריין קינדער צו 3 אָדער 4 יאָר. האָט טאַקע גאַנץ אָפט געטראָפען, אז אזאַ „תלמיד" וואָס איז נאָך געוואוינט געווען צו ה א ל ט ע ן זיך אין דער מאַמעס פאַרטוך, האָט זיך איינגעשפאַרט און בשום אופן נישט געוואָלט גיין אין חדר אריין צום בייזען מלמד, וואָס האָט נאָר געוואוסט איינס: שמייסען...

נו, האָט טאַקע נישט איינער פון אזעלכע „צעפּיעשטשעטע" „תלמידים" געמוזט אריבערגעטראָגען ווערן אין חדר אריין אויף די ראָרע פּלייצעס פון צעהן־יעהריגען בעלפער.

דאָס אלץ צוזאַמען האָט דעפּרעסיוו, ממש דערדריקענדיק געווירקט אויפן יונגען לייבלען, וועלכער באַשליסט צו זוכען גליק אין דער פרעמד.

קוים אַלט זייענדיק 13 יאָהר קומט ער אָן קיין ווארשא, וואו ער פּרובט באַקומען באַשעפטיגונג ביי פערשידענע פאַכן: שטיבען־מאַלער, בעקער, שפּיגעל־שלייפער, טאַפּעטען־קלעבער און אַנד. אָבער אומעטום — אָן גליק.

און דאָ, פּלוצים, הויבט אָן ארויסשפּראָצען זיין געבוירענער טאַלאַנט צו שרייבען און — דאָס דעצידירט שוין וועגען זיין ווייטערדיגען גורל.

אין יאָהר 1915 דעביוטירט ער אין „ווארשעווער טאָגעבלאָט", וואָס איז רעדאַגירט געוואָרען דורכן פערשטאָרבענעם ה. ד. נאָמבערג.

באַלד דערנאָך הויבט ער אָן מיטאַרבעטען אין פאַרשידענע טאָג־צייטונגען און אין צייטשריפטען. און כאָטש דאָס זענען געווען זיינע ערשטע טריט אין דער יורישער ליטעראַטור, זענען זיי אָבער שוין פון סאַמע אָנהויב אָן געווען פעסטע, זיכערע און קינסטלערישע, ווייל שוין דעמאָלט האָבען זיינע לידער און פּאָעמעס א שימער געטוהן מיט גלאַנץ אין דער יודישער ליטעראַטור און די יודישע ליטעראַטור־קריטיקער האָבען זיך אָנגעהויבען ערנסט צוהערן צו זיינע שאַפונגען.

אין יאָהר 1917 באַזעצט ער זיך אין ראדאָם, וואו ער הויבט אָן פיהרען א ברייט־צעצווייגטע קולטורעלע טעטיגקייט. האַלט אויך א ריי ליטעראַרישע פּאָרלעזונגען און טראַכט וועגן ארויסגעבען א צייטונג. דאָ באַקענט ער זיך מיט דער אָרטיגער פריילײן שרה גוטמאַן, מיט וועלכער ער האָט חתונה אין 1919 און — מיט דער הילף פונם באַקומענעם נדן גיט ער ארויס דאָס „ראַדאָמער וואָכענבלאָט" און אויך זיינע ליטעראַרישע ווערק, ווי: „אָפּפאַל" און אַנדערע קלענע פּאָעמעס.

צו די נאָהענסטע פריינד זיינע געהערען דאָן: מ. ד. גיסער, מאיר הערץ, שמואל בענעט, נתן האָלצמאַן, יאָסל סאָקאָלאָווסקי און דער שרייבער פון די שורות.

סוף 1922 פאַרלאָזט מלאך ראדאָם און פאָהרט אין דער ווייטער ארגענטינע. דאָרט, אויף יענער זייט עקוואַדאָר ענטפּלעקט זיך פאַרן יונגען דיכטער א ברייט פעלד פון אַרבעט: באַקענט זיך מיט די גוטע און שלעכטע זייטען פון ארגענטינער פאָלק, מיט זיינע מנהגים און לעבענס־שטייגער; באַקענט זיך מיט די ליידען און פריידען פון די דאָרטיגע יודען; דרינגט אַריין אין יעדען ווינקל פון זייער לעבען ביז... זיין וויי־טעגדיגער בליק דערפירט אים צו די „הייזלעך", וועלכע פאַר׳סמ׳ען דאָס ארגענטינער לעבען און זענען צו יענער צייט דער הויפּט־קוואַל פון פרנסה ביי א גרויסער טייל איינוואוינער. מלאך פאַרנעמט זיך דאָן אויף א ברייט־פאַרמאָסטענעם קאַמף מיט די אַזוי גערופענע „טמאים" און טרעט אויך ארויס קעגען דער דאַמאָלסדיגער ארגענטינער רעגירונג, וועמען ער איז חושד אין שטילען שותפות צום שענדליכען האַנדל מיט לעבעדיקע סחורה... — אינם ראָזיגען קולטור־קאַמף ווערען אריינגעצויגען די יודישע ארבעטערשאַפט און די גאַנצע אינטעליגענץ, וועלכע שטעלען זיך אויף דער זייט פון מלאכן און — עס צעפלאַקערט זיך א מלחמה קעגען די „טמאים" אויף טויט און לעבען.

אין ארגענטינע רעדאַגירט ער דעם זשורנאַל „פאַר גרויס און קליין", פאַרענדיגט די טרילאָגיע: „אָפּפאַל", „ראָסינא" און „איבערגוס" און — שרייבט אויך אָן דאָס גרויסע מייסטער־ווערק „דאָן־דאָמינגאָס קרייצוועג", אין וועלכן עס ענפּלעקט זיך פאַר אונז א נייַ, ביז איצט אומבאַקאַנט לעבען — א לעבען א שטורמיש, וואָס שרייט ארויס מיט סאָציאַלען פּראָטעסט.

זיין אומרואיקער גייסט לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט איינזיצען אויף אן אָרט און — עס הויבט זיך אָן זיין וואַנדער־לעבען איבער דער ברייטער וועלט: בראַזיליע, ניו־יאָרק, קאַנאַדע, איטאַליע, שפּאַניע, פּאָרטוגאַליע, ענגלאַנד, האָלאַנד, פראַנקרייך, בעלגיע, פּאַלעסטינע, און וואו נישט?

אומעטום איז ער געווען. אומעטום האָט ער ארומגעזשומעט ווי אַן אַרבעטסזאַמע ביהן און איינגעזאַפּט אין זיך דעם לעבענס־ריטם און דעם אָטעם פון דער צייט.

נישט געווען קיין ווינקל, וואו זיין געניט אויג און שאַרף אויער זאָל נישט דערגרייכען. אַלץ האָט ער געזעהן, אַלץ האָט ער איינגעזאַפּט אין זיך און שפּעטער האָט זיין פעדער אויף א קינסטלערישען אופן דאָס איינגעזאַפּטע פאַרוואַנדעלט אין פּרעכטיגע פּאָעמעס, ראָמאַנען, דראַמעס און רעפּאָרטאַזשען, וועלכע האָבען די יודישע ליטעראַטור צוגעגעבען פאַרב, אינהאַלט און וואָג.

אין 1935 קומט מלאך קיין פּוילען אין זיין גרעסטען באַרג־אַרויף: „יונגטעאַטער" האָט אויפגעפיהרט זיין „מיסיסיפּי", וואָס האָט אויפגעשטורעמט א וועלט און האָט זוכה געווען אָנערקענט צו ווערען דורכ׳ן מלוכה־טעאַטער אין מאָסקוואַ; אין אַמעריקא גרייט זיך מאָריס שוואַרץ אויפצופיהרען מלאָכ׳ס דראַמע „די לודמירער מויד", וואָס האָט צוגעזאָגט — ווי עס האָבען זיך אַרויסגעזאָגט די בעסטע טעאַטער־קענער — צו פאַרנעמען דעם אויבען־אָן אויף דער יודישער ביהנע; אין ליטעראַרישען וועלטעל רודערט זיך מיט „דאָן־דאָמינגאָס־קרייצוועג". וואָס האָט אַריינגעבּרענגט נייע טענער און נייע מאָטיוען אינ׳ם יודישען ראָמאַן; אין דער „אַרבעטער־צייטונג" הויבט זיך אָן דרוקען מלאָכ׳ס אַ פרישער ראָמאַן אונטער׳ן נאָמען „אַלטער׳ס יוגענד־יאָהרען", וואָס האָט געזאָלט זיין דער ערשטער טייל פון אַ ברייט־פערמאָסטענער טרילאָגיע פון יודישען אַרבייטער־לעבען (מלאָכ׳ס ביאָגראַפיע); אין פערשידענע צייטונגען האָבען זיך בעוויזען זיינע קינסטלערישע רייזע־רעפּאָרטאַזשען, וואָס האָבען בעגייסטערט, מיטגעריסען און ענטציקט דעם לעזער מיט יעדען גלאַנץ־קאַפּיטעל; „גרינינקע ביימעלעך" און אַנדערע קינדער־אויסגאַבעס האָבען אָבגעדרוקט זיינע געלונגענע קינדער־פּיעסען; די „יוגענד־שבועה" און „באַראַכאָוצעס" זענען געוואָרען דאָס אייגענטהום פון די יודישע אַרבייטער־יוגענד; דער קאָמפּאָזיטאָר הענעך קאָהן שאַפט אַ פּרעכטיגע מעלאָדיע צו זיין ליד „טאַנץ" — און דאָ, אין מיטען זיין גרעסטען באַרג־אַרויף, אין מיטען זיין העכסטען אויפשטייג פון דיכטערישער רייפקייט, ווען די יודישע ליטעראַטור האָט מיט׳ן נאָמען לייב מלאך פערבונדען אַזוי פיעל האָפנונגען, און ער, מלאך אַליין האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט נייע געוואַגטע ליטעראַרישע פּלענער - גראָד אין אַזאַ צייט, האָט איהם דער פריהצייטיגער טויט דעריאָגט און איבערגעריסען זיין שטורמיש, פאַרבענרייך און שעפעריש לעבען.

דער גורל האָט, ווייזט אויס, נישט געלאָזט מלאָכ׳ן פערווירקליכען דריי פּלענער: 1) אַז ער זאָל פערענדיגען זיין אָנגעהויבענער טרילאָגיע 2) אַז ער זאָל זעהען אויפפיהרען „מיסיסיפּי" אין מאָסקווער מלוכה־טעאַטער און 3) אַז... ער זאָל פערענדיגען זיינע וואַנדערונגען — ווי ער האָט זיך אָפט אויסגעדרוקט — אין ארץ־ישראל צווישען אייגענע...

• • •

ווער האָט געגלויבט, אַז אָט דער לייב מלאָך, וואָס איז געהאַרטעוועט געוואָרען פונ׳ם לעבען דורך עלענד און נויט און דער עיקר — דורך זיין פּולסירענדיג וואַנדער־לעבען — אַז אָט דער, זאָל צו 42 יאָהר איבעררייסען זיינע וואַנדערונגען...

ניין, ס׳האָט קיינער נישט געגלויבט און דאָך — ווערט דעם 18 יוני דריי יאָר זינט עס האָט זיך איבער דער ברייטער וועלט צעטראָגען די בייזע בשורה וועגען לייב מלאָכ׳ס טויט.

מלאכ ס טויט האָט איבערגעלאָזען אַ פיהלבאַרען בלויז אין דער יודישער ליטעראַטור און אומענדליכען צער אין די הערצער פון זיינע פריינד און בעקאַנטע. בעזונדער׳ס שווער האָט דער טויט זיינער געטראָפען די ראַדאָמער פריינד, מיט וועמען דער פערשטאָרבענער דיכטער האָט אַזוי פיעל יאָהרען פערברענגט צוזאַמען אין ראַז׳אָט, און אָפילו שפּעטער, אויף זיין לאַנגען וואַנדער־וועג אָנגעהאַלטען אַ קאָנטאַקט מיט זיי ביז זיין לעצטען אָטעם־צוג.

פּ. ס.

מיר נוצען אויס די געלעגענהייט פון מלאָכ׳ס יאָהרצייט אויף אויסצובעסערען אַ פערדריסליכען טעות, פון אַ סך שרייבער, וואָס מיינען, אַז דער נאָמען מלאָך איז אַ פּסעוודאָנים פון זאַלצמאַן.

ה׳ לאַזאר קאַהאַן גיעט דערביי אַזאַ דערקלערונג אין „אונזער עקספּרעס": „דער ריכטיגער נאָמען זיינער איז געווען זאַלצמאַן, און אַזוי ווי דער ערשטער זילב פונ׳ם נאָמען איז זאַלץ, און זאַלץ איז אויף העבּרעאיש מלח — נו, איז געוואָרען מלאָך".

ווילען מיר טאַקע דאָ אויסבעסערען דעם טעות און דערקלערען, אַז מלאך איז נישט געווען קיין פּסעוודאָנים, נאָר דער ריכטיגער נאָמען זיינער.

אַזאַ דאָקומענט קען מען טרעפען אין ראַדאָמער מאַגיסטראַט, וואו מלאכ׳ס חתונה־אַקטען געפינען זיך אונטער׳ן נומער 1919 —138.

איבּריגענ׳ס, מוז מען זיך נישט דוקא מטריח זיין אַזש אין ראַדאָמער מאַגיסטראַט, מען קען עס אויך געפינען אין זלמן רייזענ׳ס „לעקסיקאָן".

פעליקס פרידמאַן — וואַרשא

די אויסשטעלונג פון דער עסטאַנישער קונסט אין ווארשא

(סוף)

אַנדרעי יעגאָראָוו שטרעבט צו מאָדערניזירען דעם אַקאַדעמיזם, ער באַמיט זיך אין זיינע פּייזאַזשען און פּאָרטרעטען אריינצופיהרען די אימפּרעסיע פון פאָרם און קאָליר.

צו די יונגע פלעיאַדע קינסטלער, וואָס האָבען זיך אָנגעזאָפּט מיט די נייעסטע ריכטונגען געהערען די, וואָס זענען שוין געווען אויפן פּאַריזער גרונט. זיי האָבען פערשטאַנען מעהר ווי די עלטערע, געבראַכט רעאַלע ווערטען, וואָס האָט אָפּגעפרישט און אויפגעלעבט די עסטאַנישע קונסט.

אירע ספּעציפישע ווערטן האָבען זיי נאָך נישט געפונען, אָבער די פּאָזיטיווע מאַלערישע דערגרייכונגען האָבן שטאַרק אָפּגעפרישט די פאַרגליווערטע און קאָנסערוואַטיווע פּלאַסטיק. צו דער גרופּע געהערען: אַנטס מוראַקין, קונאַ וועבער, קאַרל לימאַנד, יאָהאַן נאַמיק, ניקאָליי קאָמיט און א סך אַנדערע.

אַנטס מוראַקין איז א אימפּרעסיאָניסט. אים אינטערעסירט נאָר די קאָלאָריסטישע אויפגאַבע אין זיינע בילדער. זיין טעכניק איז א דרייסטע און די פאַקטור א טיפּע, ער אָפּערירט מיט פעטע מאַלערישע פלעקען.

קונאַ וועבער איז אַ סובטעלער מאַלער, א לירישער אין קאָלאָריט, אָבער זיין פאָרם איז אַ קאַנטיגע. די קוביסטישע פאָרם האָט געהאַט אויף דעם קינסטלער א גרויסע השפּעה.

קאַמיל לימאַנד פאַלט לייכט אַרונטער אונטער דער השפּעה פון דער, אָדער יענער ריכטונג, ער פאַרשטייט אָבער זיך פון איהר צו באַפרייען. ער שטרעבט אין זיינע בילדער אָרגאַניש צוזאַמענצושמעלצען די פאַרב מיט דער פאָרם. ער האָט טעמפּעראַמענט און א סך מאַלערישען שטאָף. וואָס דערלויבט איהם צו דערגרייכען די מאַלערישע עפעקטען אינם בילד.

קאַרין לאָטס איז אַן אָריגינעלע קינסטלערין. איהרע אויסגעדאַרטע ר אַ כ י ט י ש ע און אויסגעלאָסענע טיפּען האָבען א ספּעציפישען כאַראַקטער אין איר שאַפונג. איר מאַלערישע אינטערפּרעטאַציע איז א וויזיאָנערישע. זי פּאַסט אויף די בילדער מיט אינטואיציע און געשמאַק. דאָס בילד „די קאַקטעס", וועלכע זיצט אָנגעשפּאַרט ביים טישל און וואַרט, האָט שטימונג און לאָזט איבער א טיפען רושם. דאָס צווייטע בילד שטעלט פאַר „אַ קינסטלערין אין זיין אַטעליע". די זאַכען זענען צעוואָרפען און דורכן פענסטער וועהט מען די צווייטע טייל פון הויף. די מעלות פון אירע בילדער באַשטייען אין דעם, וואָס די קינסטלערין דערגרייכט מיט די פּרימיטיווסטע מאַלערישע מיטלען דעם מאַקסימום, וואָס כאַראַקטעריזירען קאָרין לאָטס גרויסע מעגלעכקייטען.

דער אמת׳ער פאַרשטייער פון דער פראַנצויזישער „עקאָל דע פּאַרי" איז בלי ספק אַלעקסאַנדער בערגמאַן. זיינע בילדער זענען געטובלט אין דער פראַנצויזישער אַטמאָספער. ער אָפּערירט מיט זילבער־גרויע, ברוינע ראָזע. בלוילעכע. געלע קאָלירען. ער שפּרייזט מיט שטאַרקע טריט פאָראויס, כאָטש ער געפונט זיך נאָך אונטערן איינפלוס פון דער פראַנצויזישער קונסט. די פּייזאַזשען, וועלכע בערגמאַן האָט אויסגעשטעלט זענען די בעסטע. זיי זענען געמאָלען מיט אַ זיכערער האַנד און האָבען אַלע מעלות פון ערנסטער עכטער קונסט, בערגמאַנ׳ס פּאַלעטע איז רייך און זיינע פאַרבען זענען סינטעטיש אויסגעהאַלטען און שאַפען אַ פערמאַכטע גאַנצקייט. די פאַקטור איז א פאַרשידענאַרטיגע און די פאַרבען־פלעקען, וועלכע רופען ארויס די קאָנטראַסטען אינ׳ם בילד, זענען קאָאָרדינירטע און איינהייטלעכע. די בילדער בערגמאַנ׳ס זענען געמאָלען פון דער נאַטור און זענען אינטערפּרעטירט דורך דער פּריזמע פון זיין פאַנטאַזיע.

אַדאַמסאָן עריק געהערט אויך צו דעם טיפּ מאַלער וואָס בערגמאַן. ער איז אויך געווען אין פּאַריז און געזעהן די גרויסע אימפּרעסיאָניסטען, פון וועלכע ער האָט אַרויסגעצויגען דעם עסענץ פאַר זיין שאַפונג.

כאָטש די מאַלעריי געפינט זיך נאָך אונטער׳ן איינפלוס פון דער מערב־קונסט טרעפען מיר זעהר טאַלאַנטירטע עסטאַנישע קינסטלער, וואָס ווילען מיט דער צייט געפינען דעם געהעריגען סטיל אין דער אייגענאַרטיגער עסטאַנישער קונסט, וואָס זאָל כאַראַקטעריזירען זייער פאָלק. אָבער נישט נאָר די מאַלעריי, אָפילו די עסטאַנישע גראַפיק האָט אויך נאָך נישט איהר אייגענער ליניע. אָבער די עטליכע ערנסטע גראַפיקער דערצעהלען וועגען זייער אַרבייטזאַמקייט און עכטע בעציהונג צו דער זאַך.

אַ מייסטער אין האָלצשניט און מאָנאָטיפּיע איז געווען האַנדראָ מוגאַסטאָ. זיינע האָלצשניטען זענען איינפאַכע אין פאָרם און מיט פּשוט׳ע מיטלען דערגרייכט גרויסע רעזולטאַטען. זיינע גוט סטעגעגירטע קאָמפּאָזיציעס זענען שטאַרק געבויטע אין שוואַרץ־ווייסע פלאַכען. די פיגורען האָבען שטימונג און זענען ריטמיש אין דער בעוועגונג. צו די ערנסטע גראַפיקער קענען נאָך פערערעכנט ווערען: גיטהער ריינדאָרף, אינאַ באַך, אַגאַטי וועבער און אַ סך אַנדערע.

אין דער עסטאַנישער סקולפּטור האָבען די קינסטלער שוין דערגרייכט עפּעס אייגענ׳ס מיט איהר אויסגעשפּראָכענער פאָרם. די קינסטלער שטרעבען גאַנץ בעוואוסטזיניג צו דער מאָנומענטאַלקייט און ריטמיק פון דער ליניע. זיי בעמיהען זיך אַרויסצורופען דעם פּלאַסטישען עפעקט אין די סקולפּטורען, אַרויסנעהענדיג פון דער דעקאָראַטיווער הנחה, דורך דער ריטמישער סטיליזאַציע.

וואַלדעמאַר מעליק און יאָהאַן ראַדסעק, געהען אַרויס פון דער קאָנצעפּציע פון מאָנומענטאַלע פאָרמען און פיהרען זיי אויך אַריין אין די פּאָרטרעטען, כדי צו כאַראַקטעריזירען די עקספּרעסיע אין די פנים׳ער. אַ סך פון די קינסטלער האָבען געשאַפען סקולפּטורען קאָמפּאָזיציעס אין רעאַליסטישען סטיל, וואָס האָט זיי אָמשטאַרקסטען ענטשפּראָכען.

די עסטאַנישע קונסט־אויסשטעלונג אין „איפּס" גיעט אַ מעגליכקייט די ב ר י י ט ע געזעלשאַפט צו בעקענען זיך מיט דער שאַפונג, וואָס איז אונז געווען פרעמד. די קליינע מלוכה פיהרט אַ גאַנץ קולטורעלע אַרבייט, זי שטרעבט נישט צו זיין הינטערשטעליג אין איהרע דערגרייכונגען. זי האָט די אַמביציע פון אַ פאָלק, וואָס זאָל צוזאַמען מיט גרויסע פעלקער זיך בעטייליגען און אַריינגעהן אין דעם פּאַנטעאָן פון קונסט.

דריי טעג נאָך דער חתונה ווערט דער „חתן־דנן" אַ האָז.

ער פאָהרט קיין פּאַריז זוכען אַרבּייט און בעקומט נאָך נדן־געלד אויף רייזע־הוצאות — אין געיעג נאָכ׳ן אַנטלאָפענעם מאַן, פאַלט די יונגע פרוי שיער נישט אריין אין תפיסה.

דריי טעג נאָך דער חתונה איז די פשיטיקער פרוי לאה פערשט געוואָרען אַנ׳עגונה.

איהר מאַן איז אין מיטען די שבע ברכות אוועק קיין פּאַריז מיט׳ן אויסרייד, אז ער האָט האָפנונגען דאָרט צו בעקומען אַרבייט. פערשט האָט געגלויבט דערין, בפרט ווען ער האָט איהר פערזיכערט, אז ער וועט זי באַלד אריבערנעמען. זי האָט איהם זאָגאר געגעבען א טייל פון נדן אויף רייזע־הוצאות.

אז ס׳איז אוועק א פּאָר חדשים און פון מאַן האָט זי קיין שום בריעף נישט ערהאַלטען, איז איהר געוואָרען שווער אויפ׳ן האַרץ. זי איז אָבער געוואָרען נאָך מעהר פערצווייפעלט, ווען מענשען האָבען איהר אונטערגעטראָגען ידיעות, אז איהר מאַן האָט אין איהר פערגעסען; אז ער האָט זי געגנצליך נישט בדעה אריבערצונעמען קיין פּאַריז, ווייל ער פיהרט ליבעס און ראָמאַנסען מיט פּאַריזשאַנקעס.

לאה פערשט האָט דאַן בעשלאָסען פאַר יעדען פּרייז אריבערצוקריגען זיך קיין פּאַריז, כדי צו איבערצייגען זיך מיט אייגענע אויגען, צי דאָס אַלץ איז אמת. זי האָט זיך איבערגעגעבען צו א געוויסען מענדעל פּייוועל גרינגער פון ראַדאָם, וועלכער האָט זיך אונטערגענומען זי אַריבערצושמוגלען קיין פּאַריז פאַר 400 זל.

גרינגער האָט אין זיינעם א טשעכישען פּאַס צוגעשריבען לאָה פערשט אלס זיין ווייב און מיט׳ן דאָזיגען דאָקומענט האָבען זיך ביידע אַוועקגעלאָזט קיין גדיניע און פון דאָרט קיין דאַנציג. דאָ האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז די ווייטערדיגע רייזע איז אונמעגליך, ווייל דער פּאַס איז א פאַלשער און האָט נישט קיין שום ווערטה. פרוי פערשט האָט געפאָדערט ביי גרינגערן ער זאָל איר צוריקגעבען די 400 זל. און גרינגער האָט גע׳טענה׳ט: כסף בלא. ער האָט שוין נישט פון זיי קיין זכר, ווייל ס׳גאַנצע געלד איז אַוועקגעגאַנגען אויפ׳ן פּאַס און אויף דער רייזע ביז דאַנציג. ביידע זענען געבליבען אין דער פרעמד אָהן א גראָשען און זייער לאַגע איז געוואָרען טראַגישער פון טאָג צו טאָג.

נאָך גרויסע בעמיהונגען האָט פרוי פערשט בעקומען אַרבייט אַלס הויזדינערין און פון איהרע פערדינסטען געמוזט נאָך אויסהאַלטען גרינגער׳ן.

דאָס איז אָבער נישט געווען קיין תכלית און ביידע האָבען בעשלאָסען צוריק צופאָהרען אהיים. היות זיי האָבען נישט געהאַט אויף הוצאות־הדרך זענען ביידע אַרויס אויף די דאַנציגער גאַסען און צונויפגעשטעלט א געוויסע סומע וואָס זאָל קלעקען אויף בלויזע באַהן־בילעטען אהיים.

צוריקקומענדיק קיין ראַדאָם, איז פערשט אוועק צו גרינבערג׳ס מוטער, פאָדערענדיג מ׳זאָל איהר אומקערען די 400 זל. נאָכ׳ן בעקומען אַנ׳אָבזאָג האָט זי בעלעגט אַנ׳אַנקלאַגע אין דער פּאָליציי, נישט אָבגעבענדיג זיך קיין חשבון, אַז דערמיט וועט זי אַליין צוגעצויגען ווערען צו פערענטוואָרטליכקייט פאַר וועלען אונלעגאַל זיך אריבערקריגען די גרעניץ, בענוצענדיג צו דעם צוועק א פאַלשען פּאַס.

די פּאָליציי האָט טאַקע ביידע, דער פרוי פערשט און גריגבערגען, איבערגעגעבען אין געריכט.

דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען אין היגען קרייז־געריכט, וועלכער האָט נעמענדיק אין אכט, וואָס זיי זענען נאָך קיינמאָל נישט געווען בעשטראָפט — פער׳משפט גרינבערג׳ן אויף 8 און דער פרוי פערשט אויף 6 מאָנאַטען, מיט פערהענגען דאָס אויספיהרען דעם אורטייל אויף דריי יאָהר.

אן ענין וואָס איז נוגע כמעט אלע שטייער־צאָהלער

דער העכסטער אדמיניסטראַטיווער טריבונאַל האָט איצט פערעפענטליכט א וויכטיגע ערקלערונג בנוגע שטייער־דעקלאַראַציעס. דער העכסטער טריבונאַל האָט נעמליך אנערקענט, אז די אייגענע אינפאָרמאַציעס, וועלכע עס בעזיצט דער שטייער־אַמט וועגען א שטייער־צאָהלער זענען נאָך נישט גענוגענד אויף אויסצומעסטען דעם שטייער. די דאָזיגע אינפאָרמאַציעס קאָנען ווערען אויסגענוצט געגען שטייער־צאָהלער בלויז דעמאָלט, ווען ער וועט נישט קאָנען אויפקלערען דעם אונטערשיד צווישען זיין „זעזנאַניע" און די אינפאָרמאַציעס פון שטייער־אַמט. ווי־באַלד דער שטייער־אַמט וועט נישט געבען דעם שטייער־צאָהלער די מעגליכקייט אויפצוווייזען דעם ענטשטאַנענעם אונטערשיד, וועט די שטייער־אויסמעסטונג נישט קאָנען בעטראַכט ווערען אַלס א גילטיגע.

בר־מצווה פייערונג פון א יונגען יודישען פּליט.

שבת איז אין בית מדרש פון רבין ר׳ יאַנקעלע געפייערט געוואָרען די בר־מצווה פון 13־יעהריגען פּליט גערהאַרד לידער, וועלכער האַלט זיך אויף ביים ה׳ שמואל לעסלאַו.

צו דער פייערונג בעת׳ן דאַווענען זענען געקומען אַלע פּליטים־קינדער, וואָס זענען איינגעאָרדענט געוואָרען ביי די ה״ה משה לעסלאַו, מאָטעל קאָרמאַן קויפמאַן, ד״ר שלאָפערמאַן און ד״ר בערקאָוויטש. צווישען די קינדער האָבען זיך אויך געפונען דעם בר־מצווהס א יונגערער ברודער און א קליין שוועסטעריל, וואָס זענען צוזאַמען מיט איהם געקומען קיין ראַדאָם נאָכן גירוש פון די פּוילישע יודען אין דייטשלאַנד.

דער בר־מצווה האָט געקריגען מפטיר. זיינע ברכות און דאָס זאָגען מיט׳ן טראָפּ די הפטורה האָבען בעווינדערט אַלע מתפללים.

נאָכן קריאת התורה האָט ר׳ משה דאַווידזאָן (משה אַבאַלעס) געהאַלטען א שענע דרשה געווידמעט דעם יונגען יודישען וואַנדערער. נאָכ׳ן דאַווענען האָט דער אַפּוטראָפּס פון בר מצווה ה׳ שמואל לעסלאַו געשטעלט א פיינעם קידיש.

די עלטערען פון בר־מצווה, וועלכע געפינען זיך היינט אין בידגאָשטש, האָבען נישט געקענט קומען, נישט האָבענדיג פּשוט קיין געלד אויף דער רייזע און זיי האָבען צוגעשיקט זייער קינד אַלס מתנה א תנ״ך אין דייטשער איבערזעצונג.

אר.

געשאַפען געוואָרען א פּאַטראָנאַט
פונם נייעם קבוץ „ראשית"

(קאָמוניקאַט)

פאַריגען דינסטאָג דעם 6 יוני איז פאָרגעקומען א בעראַטונג אינם קהלה־לאָקאַל מיט דער באַטייליגונג פונם חבר א. ראָטשטיין (א״י) געווידמעט דער בעזאָרגונג און ווירטשאַפטליכער איינאָרדנונג פונם נייעם קבוץ „ראשית".

נאָך א לענגערע בעראַטונג איז געוועהלט געוואָרען א פּאַטראָנאַט פון פאָלגענדע פּערזאָנען:

גאָסטינסקי יודל, גרין יצחק, הירשענבוים לייבל, הערשבערג משה, ד״ר הורוויץ ג. (מזכיר). וואַרכיוּוקער עזריאל, ד״ר וויטאָנסקי, זיידענווערגער עליעזר, ליטוואַק יחיאל, מענטליק אברהם, ד״ר נייפעלד, קלעמפּנער טוביה, ריכטמאַן מיכל.

די אויסשטעלונג אין אַמעריקא

אַ חוץ דער גרויסער אינטערנאַציאָנאַלער אויסשטעלונג אין ניו־יאָרק, אָרגאַניזירט אמעריקא א נישט וועהניגער אינטערעסאַנטע אויסשטעלונג אין סאַן פראַנציסקאָ.

אזוי ווי אויף דער ניו־יאָרקער אויסשטעלונג, וועלען אויך דאָ זיך געפינען א חוץ אינטערעסאַנטע עקספּאָנאַטען און שעהנע געביידעס, אויך פערשידענע אַטראַקציעס צו ווייליען די בעזוכער:

„אַ ליאַלקע, וואָס ווייזט די ירושה־אייגענשאַפטען". יונגע פּאָרלעך, וועלכע דערוואַרטען אַ קינד, קאָנען — דורך דריקען די געהעריגע קנעפּלעך פון אויטאָמאַט, אין וועלכען זיי גיבען אָן די קאָליר פון זייערע אויגען, האָר, הויך א. אַ. וו. בעקומען א ליאַלקע, וואָס וועט אויסזעהען ווי זייער קינפטיג קינד.

אַ גרויסער „צאָהן פון חכמה", מיט אַן איינגעמאָנטירטער גראַמאָפאָן פּליטע, וועט האַלטען רעפעראַטען וועגען ריין האַלטען די צייהן, זייער היילען און קאָנסערווירען.

טויזענדטער בינטלעך האָר פון פילם־שטערנ׳ס וועלען פערקויפט ווערען צו איין דאָלאַר א שטיק.

און אזוי ווייטער און ווייטער, א סך אינטערעסאַנטע און פרעהליכע אַטראַקציעס.

יעדער פון אונז וואָלט גערן בעזוכט די אויסשטעלונגען. ליידער, געפינט זיך אמעריקא צו ווייט. אויף דער אויסשטעלונג אין פּאַריז האָט מען נאָך זיך געקאָנט דערלויבען צו פאָהרען מיט אַן אויספלוג, אָבער קיין אמעריקא... דאָס קאָסט צו פיעל.

נאָר אין פאַל... ווען מען געווינט.

מען דאַרף דעריבער פּרובירען גליק. די ציהונג פון דער ערשטער קלאַס פון טער 45־טער קלאַסען־לאָטעריע הויבט זיך אָן דעם 20־טען יוני.

פּראָפּאַגאַנדע...

(א קליינער פעליעטאָן)

מיין בעקאַנטער האָט מיר אונטערגעטראָגען דאָס „בלאַט" און א זאָג געטהון:

— וואָס זאָגסטו נישט צו די אויפטהועכצען פון דער פרישער קהלה־לייטונג? — און צו דער פרישער פּראָפּאַגאַנדע?

האָב איך האַסטיג א טרייסעל געטהון מיט׳ן קאָפּ און די ברילען, וואָס זענען ביי מיר געווען פערריקט אויפ׳ן שטערן, האָבען זיך א לאָז אַראָפּ געטהון אויפ׳ן ריכטיגען אָרט.

און אַז די נאָז איז שוין געווען בעזאָטעלט מיט די „קוקערס", האָב איך א כאַפּ געטהון דאָס „בלאַט" פאַר ביידע „באַקעס", האַלטענדיג עס אַנטקעגען איבער זיך, א שטייגער ווי מ׳האַלט א געליבטע, ווען מ׳וויל אריינקוקען אין איהרע ליכטיגע אויגען אריין — און כ׳האָב גענומען לייענען.

מיין בעקאַנטער האָט פון א זייט אָבסערווירט מיין געזיכט, וועלענדיג אַראָפּלייענען פון מיין פּנים סאַרא איינדרוק די „דערגרייכונגען" מאַכען אויף מיר.

האָב איך זיך פערטיפט אין די „10 וואָכען גמינע־טעטיגקייט". געלייענט און געלייענט; און אזוי לייענענדיג בין איך פערפאָהרען צו יוסף׳ס חלום: — „מיר האָבען געבונדען בינטלעך אין פעלד, האָט זיך אויפגעשטעלט, מיין בינטעל און געבליבען שטעהן"

דער פּתרון פון דעם חלום איז געווען: יוסף וועט זיין א מושל, א פּרעזעס...

א פּנים, אז מיין בעקאַנטער האָט בעמערקט, אז איך בין צופיעל „פערטיפט" אינ׳ם לייענען, האָט ער מיך געלאָסען אַנגענומען ביים דעם רעכטען עלענבויגען און א פרעג־געטהון:

— נו, וואו האַלסטו?

— ביי די מצות! — האָב איך קורץ געענטפערט.

אָט, שטייט דאָך, אז די פרישע קהלה־פערוואַלטונג האָט בעזאָרגט מיט מצות: די אָרימע טייל בעפעלקערונג, דאָס שפּיטאָל, בית־יתומים, מושב־זקנים, זעלנער, אַרעסטאַנטען, חלוצישען קיבוץ א. א. וו.

דאָ האָט שוין מיין בעקאַנטער נישט געקענט איינהאַלטען און גענומען פּראָטעסטירען:

— ס׳טייטש? ערשט די היינטיגע קהלה־פערוואַלטונג האָט געגעבען מצות? — און פאַראיאָרען? און פאַר צוויי־יאָר? און פאַר דריי־יאָהר? און אלע יאָהרען?

— צי האָט מען נישט געגעבען קיין מצות אויף פּסח?

איך האָב גענומען מיין בעקאַנטען באַרואיקען.

— פּראָפּאַגאַנדע — האָב איך איהם געגעבען צו פערשטיין. ס׳איז היינט אזאַ צייט. גאַנצע מיניסטעריומס האַלט מען היינט אויס. אַנדערע מעגען — פאַרוואָס זאָל די ראַדאָמער קהלה נישט טאָרען?...

מיין בעקאַנטער האָט גענומען צו קענטניס די דאָזיגע אויפקלערונג און געפרעגט מיין מיינונג וועגען די 300 און 900 גילדען, וואָס די פרישע קהלה־פערוואַלטונג האָט זיך איינגעשולדיקט אין משך פון די 10 וואָכען?

— מיין מיינונג — האָב איך געענטפערט איז אזאַ: מן־הסתם האָט מען דער פרישער קהלה־פערוואַלטונג מעהר נישט געוואָלט באָרגען, האָט זי במילא נישט געקענט מאַכען קיין גרעסערען חוב ווי 1200 גילדען...

— און וואָס זאָגסטו — פרעגט מיך ווידער מיין בעקאַנטער — צו די דראָט וואָס מ׳האָט „פּראָוויזאָריש" ארומגעצוימט דאָס בית עולם?

— פּראָפּאַגאַנדע!..

— און צו דעם דאָך, וואָס מ׳האַלט ביי אַרויפציען אויפן הויז ביים בית־החיים?

— פּראָפּאַגאַנדע!...

ווייל לעת־עתה האָט מען דאָך נאָך גאָרנישט געטון... גאָרנישט מחדש געווען...

כ׳האָב צוריק געגעבען מיין באַקאַנטען דאָס „בלאַט" און נישט וואַרטענדיק אויף קיין פראַגען פון זיין זייט, האָב איך איהם געשטעלט אזאַ קלוגע פראַגע:

— ביים איבערנעמען די קהלה־לייטונג אין 24־טען מאַרץ ה. י. האָט דער פּרעזעס געטראָפען אין קאַסע בוכשטעבלעך עלף גילדען.

פרעג איך זיך: צו די עלף גילדען געפונען זיך נאָך אין דער קאַסע?..

פון מיין באַקאַנטען האָב איך קיין ענטפער נישט באַקומען; ער האָט געכאַפּט דאָס „בלאַט" און געמאַכט: ריס!.. ריס!... און דערביי אויפגערעגטערהייט געשריגען:

— צו אַלדע רוחות!.. פּראָפּאַגאַנדע!...

נייע מאָדעס!.. נייע רעפאָרמעס האָט זיך גאָר פערגלוסט!..

ביים געזעגענען, האָב איך מיין באַקאַנטען געזאָגט, אַז איך באַדויער זייער...

— וועמען?...

— די גרויסע ראַדאָמער קהלה, וואָס האָט נישט קיין אייגענע דירה, קיין אייגען חשיבות, קיין אייגענע פערוואַלטונג שוין אזוי פיל יאָהרען... אזוי פיל יאָהרען...

א דזשיוואַק.

הומאָר

אזא קליינינקייט

ריכטער (צום גנב): נו, איהר האָט שוין ווידער אַרויסגעצויגען פון דער קעשענע א זילבערן זייגערל.

גנב: פאַניע סענדזשע, וואָס פאַר א ראָלע שפּילט א זילבערן זייגערל געגען טשעכיען און סלאָוואַקיי?

פּראַטעקטאָרען...

צוויי גנבים שטייען אויף זשראָמסקיעגאָ גאַס פאַר א שויפענסטער פון א יובילער־געשעפט: זיי באַטראַכטען די אויסגעשטעלטע בריליאַנטענע פינגערלעך, גאָלדענע זייגערלעך, שנירלעך פּערל, זאָגט איינער:

— פעלוש, אפשר וואָלט געווען א פּלאַן, מיר זאָלען איבערנעמען דעם „פּראָטעקטאָראַט" איבער דעם שויפענסטער?...

די מאַמע האָט איהם אַרויס־געלאָזט נאַקעט

אויף א באַנק אין נייעם גאָרטען זיצען צוויי יודען. ביידע לעזען זיי איין צייטונג, וואָס איינער האָט גענומען אויסצולייענען. אז זיי זענען מיד געוואָרען לייענענדיג, האָבען זיי גענומען שמועסען, זאָגט איינער:

— איהר ווייסט, איך בין געקומען קיין ראַדאָם אַלס יונגעל אָהן א פּרוטה אין דער טאַש און אָהן שיך.

— און איך — זאָגט דער צווייטער — בין געקומען קיין ראַדאָם אדם נאַקעט?

— וואָס הייסט נאַקעט? די מאַמע אייערע האָט אייך אַרויסגעלאָזט נאַקעט?

— און וואָס וואונדערט איהר זיך — האָט געענטפערט דער ערשטער — איך בין דאָך געבוירען געוואָרען אין ראַדאָם!..

קאַפּעל קיווע זאָגט:

— די איינציגע הילף וואָלט געווען, ווען די „פיהרערס" פון די אַקס־מלוכות וואָלטען באַקומען געשוואָלענע ציינגען — וואָלט ענדליך געווען שלום אויף דער וועלט.

באַווייבטע אין פּאַרק

— כ׳בעט אייך ר׳ יאָסעל, עס איז אייך שווער אָנגעקומען ביז איר האָט אַרויסבאַקומען דעם גט פאַר אייער פרוי?

— גאָרנישט שווער. איר ווייסט פאַרוואָס? ווייל דער מורא־הוראה איז געווען מיין ווייבס ערשטער מאַן.

צווישען קיביצער

— ווען וועט הוטקע חתונה האָבען מיט לייזערן?

— אין אַ 15 יאָהר אַרום.

— ?...

— ווייל דעמאָלט וועלען ביידע שוין נישט האָבען קיין אַנדערע ברירה...

• • •

— און יחיאל מיט אַנדזשע — ווען?

— גיי שוין גיי, דער שטימער קונדס מיינט נאָר א שטיף צו טון און חתונה האָבען וועט ער מיט א זוינע, וואָס וועט געבען קאַסע ממש...

ראַקעטען

א מאָדנע פאָלק די דייטשען: זיי זענען זעהר מוזיקאַליש און פאָרט קאָנען זיי נישט לעבען מיט די פעלקער אין האַרמאָניע...

קליינערהייט זענען פרויען קינדער אין די וויגען און שפּעטער — וויגען זיי די קינדער...

דער בר־מזל האָט און ארבייט נישט: דער שלים־מזל — אַרבייט און האָט נישט...

א חכם איז אַ פאַרמאַכטער בריף, און א נאַר — א פּאָסט־קאַרטעל: יעדער קאָן באַלד זעהן — זיין גאַנצן אינהאַלט...

אַ פּנים, אַז דער ענגלישער הויך־קאָמיסאַר איז נישט אַזאַ הויכער אידעאַליסט: לגבי די אומלעגאַלע עולים באַווייזט ער דווקא זיינע — נידעריגע אינסטינקטען...

היטלער איז דער טייערסטער רעדנער: זיינס א דרשה קאָסט ס׳רוב, דער וועלט א — מדינה׳לע דרשה־געשאַנק...

דער בירגערליכער בלאק האט דאס קיין ערן-הרע אביסעל ארבייט!

צו-ערשט זיך געשפאלטען, פערראטען און זיך צעשאסען אויף פיצ-פיצלעך — איצט שיטען זיך פראטעסטען ווי האגעל.

און נאך א פראטעסט איז אריינגעטראגען געווארען אין דער הויפט-וואהל-קאמיסיע. א חוץ דער פראטעסט אויפן דריטען וואהל-קרייז, וועגען וואס מיר האבען שוין אין פאריגען נומער פון אונזער צייטונג אויספיהרליך מיט-געטיילט, האט אויך דער יודישער בירגערליכער בלאק אנגעקלאגט דעם צווייטען וואהל-קרייז, צו וועלכען עס געהערען די גאסען בוזשניטשנא, זא-טילנא, פרץ-גאס א. אנד. און וואו ס'האבען געקעמפט צווישען זיך גאר שטארק די צוויי יודישע קאנדידאטען: שטיינאוויטש (בונד) און מיכאל ריכטמאן (בלאק).

דער רעזולטאט איז שוין בעוויסט. ס'איז אדורך בלויז שטיינאוויטש.

דער פראטעסט אויפן דריטען וואהל-קרייז איז אנדערש מאטיווירט ווי דער פראטעסט אויפן צווייטען וואהל-קרייז. אינ'ם רעקורס געגען דריטען קרייז רעדט זיך בלויז וועגען נישט יודידישע פינקטליכקייטען, וואס די הויפט-וואהל-קאמיסיע האט נישט ווי געהעריג אב-געהיטען; דאגעגען אינ'ם רעקורס געגען צווייטען וואהל-קרייז, ווארפט פאר דער בירגערליכע בלאק א גאנצע רייהע חטאים וואס בעציהען זיך צו דער בונדישער ליסטע אין יענעם ראיאן.

אין צוזאמענהאנג מיט ביידע פראטעסטען שרייבט דער ראדאמער „דזיען ראברי", אז דער בירגערליכער בלאק האט זיך געווענדעט צום בונד, אז ער זאל שטימען אין נייעם שטאדט-ראט אויף משה ראטענבערג אלס לאווניק; קלארער: דער בונד זאל דעם איינעם לאווניק, וואס פאלט איהם צו, אוועקגע-בען ראטענבערג'ן; אויב נישט וועט דער בלאק אריינטראגען דעקורסען געגען די וואהלען. פערשטעהט זיך, אז דער בונד האט נישט געוואלט מסכים זיין און טאקע דערפון זענען געקומען די פראטעסטען מיט בעשולדיגונגען וועגען בעגאנגענע פעלשונגען.

אזא ידיעה ברענגט דער „דזיען-דאברי" וואס מיר ווייסען נישט פון וואנען ער האט זי גענומען:

היינטיגען דינסטאג האט די הויפט-וואהל-קאמיסיע בעטראכט די צוויי פראטעסטען. קודם כל האט די קאמיסיע דורכגעפיהרט א חקירה ודרישה, צי די וואס האבען די פראטעסטען אנגעמאל-דען, פיגורירען אויף די וועהלער-רשימות. דערנאך וועט זי פארשען די אויטענטישקייט פון די אונטערשריפטען פון מאנכע וועהלער.

אויפן רוף פון דער הויפט-וואהל-קאמיסיע, האבען זיך צו דער קאנטראל וועלכע האט פעסטצושטעלען די איי-גענהענדיקייט פון די אונטערשריפטען — געשטעלט 20 פערזאן.

די רעזולטאטען פון דער אונטערזי-כונג זענען נישט בעקאנט.

ווען מיר שרייבען די שורות, הערען מיר, אז אין דער זעלבער צייט קומט פאר א זיצונג פון דער הויפט-וואהל-קאמיסיע, אין פולען צוזאמענשטעל, אויף וועלכער עס וועלען בעטראכט ווערען אלע פאר-וואורפען פון ביידע פראטעסטען, אזוי די יורידישע אבנייגען און אזוי די פעלשונגען אויף וועלכע דער בירגערליכער בלאק ווייזט אן.

אויף דער זיצונג וועלען אלע בעשלוסען און אויפקלערונגען אין צוזאמענהאנג מיט די פראטעסטען, צוזויפגעשטעלט ווערען אין א פראטאקאל, וועלכער וועט צוזאמען מיט די וואהל-אקטען איבערגעשיקט ווע-רען באלד אין דער וואיעוואודסטווא קיין קעלץ.

די בלוטיגע נקמה פון א יונגען פערברעכער.

ביי א געוויסען יאן קושיזשאנאווסקי האט געארבייט דער 19-יעהריגער אנ-טאני טשיכאווא. דער אייגענטימער, ווען ער האט זיך ערקינדיקט אין דער נישט עהרליכקייט פון זיין אנגעשטעל-טען, האט ער איהם בעזייטיגט און אב-געזאגט פון פאסטען. פון יענעם מאמענט אן האט דער געקינדיקטער ארבייטער טשיכאווא זיך ארומגעטראגען מיט א שרעקליכען פלאן פון נקמה געגען זיין געוועזענעם ברויט-געבער.

און אט וואס ער האט פערטראכט און געטוהן:

דעם 14-טען מערץ ה. י. בעת קושישאנאווסקי איז נישט געווען ביינאכט אין דער היים, נאר זיין פרוי מיט איר דריי-חדשים'דיק קינד, האט טשיכאווא זיך אריינגע'גנב'עט אויפן בוידעם און ווען ער האט אויפגעפאסט, אז מען שלאפט שוין אין שטוב, איז ער אריין אין שלאף-צימער, צוגעגאנגען צום בעט, וואו די פרוי איז געשלאפען מיט'ן קינד ביי דער בריסט און א זעץ געטוהן די שלאפענדיקע מיט א האמער איבערן קאפ. די בעטויבטע פרוי האט זיך פערגאסען מיט בלוט און אריינגעפאלען אין א צושטאנד פון חלשות.

טשיכאווא האט דאן איבערגעדרעהט די שטוב, זוכענדיק אין אלע ווינקלען. ער האט גערויבט וואס ס'האט זיך נאר געלאזט. ער האט ארויפגעצויגען אויף זיך קשיזשאנאווסקיס א גארניטור און די צוגע'גנב'עטע וועש האט ער פער-פאקט אין א וואליזע. דערנאך האט ער צוגערויבט 100 זל. מזומנים און אנ-טלאפען.

גלייך נאכן איבערפאל איז ער אוועק אין א ראזורע און זיך געהייסען אפ-ראזירען די האר, כדי צו ענדערען אויף אזא אופן זיין אויסזעהן, אז ס'זאל איהם שווער זיין צו דערקענען.

צומארגענס איז ער געפאהרען קיין לובלין, וואו ער האט זיך געוויילט פארן צו-גערויבטען געלד א גאנצע וואך. שפע-טער האט דער יונגער באנדיט פון לובלין טעלעפאנירט צום אויספאר-שונג'ס-אמט אין ראדאם און אנגעבענ-דיק זיך אלס א חעכערען פאליציי-בע-אמטען אונטער'ן נאמען יאשינסקי, גע-מאלדען, אז ער איז אויף די שפורען פון מערדער אנטאני טשיכאווא פון ראדאם, וועלכער זאל האבען געפאהרען פון לובלין קיין דעמבלין. ער האט דערביי אויפגעגעבען גענויע פרטים פון אנפאל און סימנים ווי אזוי עס זעהט אויס' דער מערדער.

אין א טאג צוויי ארום נאכן טעלע-פאנאגראם האט זיך טשיכאווא געלאזט געהן צו פיס קיין ראדאם און מ'האט איהם געכאפט אויפ'ן לובלינער שאסע.

מ'האט דעם יונגען פערברעכער גע-בראכט קיין ראדאם און איינגעזעצט אין תפיסה. אויפ'ן פראצעס האט ער זיך ציניש מודה געווען, אז זיין בלוטיגע נקמה איז געקומען דערפון, וואס קושי-זשאנאווסקי האט איהם נישט בעצאהלט 4 זל. מיט 50 גר.

דאס געריכט האט איהם פעראורטיילט אויף 5 יאהר.

18 יונגע יודישע פליטים אין א ראדאמער קיבוץ.

אין היגען קיבוץ „בחזית" זענען מיט צוויי וואכען צוריק גטקומען 18 יונגעלייט פון זבאנזשין, וועלכע זענען ארויסגעטרי-בען געווארען פון דייטשלאנד. אין דער צייט פון מאסען-גירוש פון די פוילישע יודען. דער קיבוץ האט זיי ווארים אויפ-גענומען און זיך פעראינטערעסירט צוזאמען מיט'ן פליטים-קאמיטעט צו בעקומען פאר זיי ארבייט.

צווישען די 18 יוגענדליכע געפונען זיך 15 בחורים און 3 מיידלעך.

ווי שוין דערמאנט האט מען זיי איינ-געארדענט ביים קיבוץ. ס'איז אבער גע-ווען א שווערער ענין דאס בעזארגען זיי מיט אנ'ארט אויף שלאפען. א דאנק דער סובסידיע פון „דזשאינט" ביי דער מיט-ווירקונג פון היגען פליטים-קאמיטעט האט מען געדונגען ביים ה' מאנעלא (וואהל 45) דריי שטיבען וואו די יונגע פליטים זאלען האבען א פלאץ וואו אנצוריהען און וואו דעם קאפ אנידערצולעגען.

צום אריינציהען זיך אין דער נייער, שעהן - אויסרעמאנטירטער וואהנונג, איז געפראוועט געווארען א פייערליכער חנו-כת הבית.

אויף דער חנוכת-הבית שבת-צו-נאכט'ס האבען מיר געהאט די געלעגענהייט צו בעקענען די נייע גרופע פליטים. אלע זענען זיי וואוילע און סימפאטישע יונגע-לייט, טראץ די רדיפות און שווערע נסיו-נות, וואס זיי זענען אויסגעשטאנען, זענען זיי דאך פול מיט מוטה און האפנונג. אלע זענען זיי נאציאנאל געשטימט און זייער איינציגע שטרעבונג איז עולה צו זיין קיין ארץ-ישראל.

דער חנוכת-הבית איז פערוואנדעלט גע-ווארען אין אנ'אימפאזאנטע פייערונג, מיט רעדעס, בעגריסונגען און א קאנצערט-טייל.

ריהרענד זענען געווען די שילדערונגען פון יונגען פליט האגאבארט און נאך מעהר בעוואונדערונגסווערטה איז געווען זיין אפטימיזם, זיין גלויבען אין א שענע-רען יודישען עתיד.

נאך דער בעגריסונג פון פרעזעס פון פליטים-קאמיטעט מ. לעסלאו האבען גע-רעדט ד"ר פאסטמאן, מיכאל ליטוואק ופארשטעהער פון קיבוץ בחזית) אינזש. ליסאק (אין נאמען פון קן השומר הצעיר) רעד. הערץ און פראפ. קארמאן.

נאך דער אפיציעלער טייל האבען די פליטים געגעבען א פארשטעלונג א. נ. „יוד וואוהין", וואס האט געוויזען אין בילדער די גלגולים פון די יודישע פליטים וואס וואנדערען ארום אויף דער יבשה און אויפ'ן ים און מ'וויל זיי אין ערגיץ נישט אריינלאזען.

ס'איז נאך געווען א הומאריסטישער טייל און א קאנצערט.

מיט א התלהבות'דיגען הורא ביז שפעט אין דער נאכט האט זיך די פייערונג פערענדיגט.

(סוף פון זייט 4)

צווייטען. יעצט נאכן בעקענען זיך האבען ביידע איינגעשטעלט א קאנטאקט און געארבייט אויף ביידע פראנטען: אויפן נאצישען און סאציאל-דעמאקרא-טישען — אין פארשטענדיגונג.

איך האב זיי געזעהען אפט, ווייל ביידע פלעגען ארויפקומען צו מיר. גרעטא איז געקומען צו מיין יאזעפ'ן און אלפרעד איז געקומען צו מיין יו-דיטא, אין וועלכער ער האט זיך הייס פערליבט.

יא, איך האב דערמאנט מיין טאכ-טער יודיטא. איך האב אינגאנצען פערגעסען אן איהר בעזונדערע טרא-געדיע. ווי איהר געדענקט מסתמא האט זי אויך געהאט דאס „גליק" אריינצו-פאלען אין די לאפעס פון יענע חיות רעות, וואס פערציקען לעבעדיקע מענ-שען אין די ציוויליזירטע מדבריות, וואס געפינען זיך אין סאמע הארץ פון קול-טורעלען אייראפע — אין די קאנצענ-טראציע-לאגערען. מיין יודיטא קען איך גארנישט דערקענען. מיט איהר האט זיך אבגעשפילט א בעזונדערע טרויעריגע דראמע. איך קוק אויף איהר און מיין הארץ ווערט מיר צע-ריסען אויף שטיקער.

וואס איז געשעהן מיט מיין יודיטאז

(ווייטער קומט)

ווענען די „10 וואכען גמינע-טעטיגקייט".

אין אייער בעריכט „10 וואכען גמינע טעטיגקייט" געפונט זיך צווישען אנדערע — פון דעם זעלבען ווערט — פלפולים איין זאך, וועלכער דערצעהלט פון א „זעהר ערהאבענע" לייסטונג און רעפארם, דהינו, אז איהר צאהלט אויס די גמינע-בעאמטע באמת נאר א טייל פענסיע; דערפאר אבער צאהלט איהר אלע גלייך נישט — ווייל עס האבען אויפגעהערט „פריוועליגירטע" און „מינדערווערטיגע" בעאמטע.

דעם דאזיגען זאץ הויבט איהר אן מיט דעם אויסדרוק דער „קארופציע-סיסטעם". מיר שיינט, אז איהר האט אפשר געוואלט אויף דעם ארט בעטא-נען וועגען א „פראטעקציע-סיסטעם" ווייל אזא מין בקיאות האב איך שוין ביי א געלעגענהייט ביי אייך בעמערקט

אין פאל אבער ווען איהר האט דעם אויסדרוק „קארופציע" פערשטאנען, פא-דער איך אייך אויף דאס עפענטליך מפורש צו זיין. דען איך גלויב נאך ביז יעצט, אז די מיטגלידער פון דער פריהעריגער גמינע קאנען זיך, טראץ אייער אנעמישען בעריכט, פערגינען אונ-טער יעדער הינזיכט דעם יעצטיגען גמינע צוזאמענשטעל — אויב עס האנ-דעלט זיך אין געוויסענהאפטיגקייט, יושר און רחמנות — צו זאגען: סטאפ!!

זייט פארזיכטיג מיט אבסורדאלע בע-מערקונגען און מיט אייער אלטעגליכען דעמאגאגישען לעקסיקאן. צווישען די נמינע-בעאמטע האבען מיר געקאנט פערמעגליכערע און ארימערע — מיט גרעסערע און קלענערע פאמיליעס, מיט זייטיגע און אהן זייטיגע הכנסות. און אויסשליסליך דאס, ווי אויך פערשידענע נויט-פאלען, וועלכע קאנען ביי א מענש טרעפען, זענען געוועזען פאר אונז די וואג פון צאהלען, וועלכע, ווי איהר שרייבט, ווערען א דאנק אייך פערמיטען.

וועגען אנאנסען-קאסטען וויל איך אייך אגב אורחא אויפקלערען, אז אין די „10 וואכען גמינע-טעטיגקייט" האט איהר נאך נישט געהאט — ווי די פריה-עריגע גמינע — עטליכע מאהל גמינע-וואהלען און בודזשעטען-בעהאנדלונגען וועלכע פאדערען גאנצע רייהען פאר-שריפטליכע „אבוויעשטשעניעס". ווען דער פאל וועט ביי אייך געשעהען וועט איהר אויך מוזען די זעלבע אנאנסען-קאסטען טראגען, ווייל זיי זענען אונ-פערמיידליך.

אייגענטליך וויל איך נישט און האב אויך קיין אינטערעס נישט זיך מיט אייערע בעריכטען צו בעפאסען. נישט מעהר, בעריכטען געבויט אויף נעגאטיווע מאמענטען וועלכע ווילן מאכן א „יש מאין" מיט זידלערייען און אויפ'ן חשבון פון דער פריהערדיגע גמיגע, וואס האט אפילו דעם אינווענטאר אין דער גמינע-קאנ-צעלאריע, וועלכען מ'האט ביי אייך א פנים סעקוועסטרידט — ערוארבען און האט אויך נישט מעהר איבערגענומען פון איהדע פארגענגער ווי 13 זל. אין דער קאסע מיט די זעלבע און אפשר נאך מעהר חובות — דאס מוז ארויס-רופען א רעאקציע. איך וויל אבער קיין גרויסע פאלעמיק נישט פיהרען און בע-גרעניץ מיך דערווייל מיט די צוויי אוי-בען-אויפגעקלערטע מאמענטען.

מ. דען.

צי האסטו שוין א לאס?

די ציהונג פון דער ערשטער קלאס פינף און פערציגסטער קלאסען-לאטעריע הויבט זיך אן דעם 20 ה. מ.

אין טאג ווען ער האט פערלאזט דאס קרימינאל איז ער דערשטאכן געווארען צום טויט.

בעשולדיגטער בעקומט א נערווען-אטאק אויפן געריכטס-זאהל.

סטאניסלאוו סטעפאנסקי איז געוועזען א גנב.

דעם 20-טען אפריל ד. י. האט ער פערלאזט די תפיסה.

ווי עס פיהרט זיך ביי א זעלכע חברה-לייט האט מען בעדארפען די בעפרייאונג זיינע צו בעגיסען.

סטעפאנסקי האט פערקויפט א פאר הויזען, געקויפט בראנפען און געמאכט א באל פאר זיינע חברים. צווישען די חברים איז אויך געוועזען א געוויסער טאדעאוש סקזשיפטשינסקי.

נאכדעם ווי מען האט זיך גוט אנגע-טרונקען איז מען אוועק זיך ווייל'ען — מיט „מיידלעך".

אין א געוויסען מאמענט האבען זיך די חברים סטעפאנסקי און סקזשיפטשינ-סקי צוקריגט. דער לעצטער האט ארויסגעכאפט א לאנג מעסער און דער-לאנגט א זעץ דערמיט סטעפאנסקי אין בריסט-קאסטען. ער האט איהם דורכ-געלעכערט די לונגען פון וואס סטעפאנ-סקי האט בעקומען א בלוט-אויסגוס און שפעטער פון די וואונדען געשטארבען.

סקזשיפטשינסקי איז פאר אויספיהרען דעם מארד ארעסטירט און איינגעזעצט געווארען אין תפיסה.

מיט עטליכע טעג צוריק איז ער גע-שטעלט געווארען פאר'ן ראדאמער קרייז-געריכט, וואו ער האט ערקלערט, אז ער האט א סך געטרונקען יענעם טאג און געדענקט נישט וואס ס'איז מיט איהם געשעהען.

אין א מאמענט ווען צום עדות-פול-פיט האט זיך געשטעלט דער פאלי-ציאנט אורבאנסקי און האט איהם שטארק בעשולדיקט, האט ער פלוצלינג בעקומען א שטארקען נערווען-אטאק און האט זיך א ווארף געטהון אויפ'ן טיש פון די אדוואקאטען, ווילענדיק זיך נעמען צום פאליציאנט. אויפן זאהל ווערט א טומעל און דאס געריכט מאכט אנ'הפסקה, נאך וועלכער דער פערטיי-דיגער שלאגט פאר צו איבעררייסען דעם פראצעס, בכדי צו אונטערזוכען דורך א פסיכיאטאר דעם בעשולדיקטען.

דאס געריכט נעמט אן דעם פאר-שלאג און סקזשיטשינסקי ווערט אי-בערגעשיקט אין די טווארקעס אויף 3 וואכען אויף אבסערוואציע. **אר.**

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA" GUM..? JEDWABNE

א קינדער-פארשטעלונג אין בית-יתומים.

זונטאג דעם 18 יוני 4 אזייגער נ. מ. ארדנען איין די יתומים מיט אייגענע כוחות א, פארשטעלונג מיט א רייכען פראגראם. דאס געלד וועט אויסגעגעבען ווערען אויף ספארט-מכשירים פאר די קינדער. ס'וואלט כדאי געווען, אז די שטאדט-מענטשען, וועלכע באציהען זיך צו אט דער אינסטיטוציע מיט גלייכגיל-טיגקייט, זאלן זיך משתדל זיין די פאר-שטעלונג צאהלרייך צו באזוכען.

הויפּט-וואַהל-קאָמיסיע וואַרפט-אָב ביידע פּראָטעסטען פון יודישען בירגערליכען בלאָק.

עהערנעכטן, מיטוואָך, איז אונטער דעם פאָרזיץ פון פרעזעס פון קרייז-געריכט באַבקאָווסקי פאָרגעקומען א זיצונג פון דער הויפּט-וואַהל-קאָמיסיע, געווידמעט די צוויי אריינגעטראָגענע פּראָטעסטן געגען די וואַהלען אין דריטען און אין צווייטען וואַהל-קרייז.

נאָכ׳ן אויסהערען א בעריכט און נאָכ׳ן בעקענען זיך אויספיהרליך מיט׳ן מאַטעריאַל, האָט די קאָמיסיע איינשטימיג זיך ארויסגעזאָגט פאַר אָבוואַרפען די פּראָטעסטען.

די וואַהל-אַקטען מיט׳ן בעשלוס פון דער הויפּט-וואַהל-קאָמיסיע וועלען איבערגעשיקט ווערען קיין קעלץ.

די „אָפּיניע" פון דער הויפּט-וואַהל-קאָמיסיע, איז וואָס אַן׳אמת, נאָך נישט דאָס לעצטע וואָרט, זי האָט אָבער א גרויסע בעדייטונג ביים אָננעמען אַן׳ענדגילטיגע דעציזיע דורך דער העכסטער אינסטאַנץ, וועלכע דאַרף ענטשיידען און ארויסטראָגען א פּסק-הלכה אין דעם ענין.

מ׳דאַרף זיך דעריבער רעכענען דער-מיט. אַז די וואַהל-פּראָטעסטען וועלען דורך דער מאַכט נישט ווערען בעריק-זיכטיגט און מיט דעם אַליין וועלען די וואַהלען פון נייעם שטאָדט-ראָט אריין אין זייער געזעצליכער קראַפט.

די נישט-דערגאַנגענע קאַנדידאַטען פון בירגערליכען בלאָק, די ה"ה ראָ-טענבערג און מיכאל ריכטמאַן, דאַרפען האָבען טענות צום שלים׳מזלדיקען סעקרעטאַר וואָס האָט זיי צעהאַצמעכט און צעטרענצעלט די שאַנסען. איבער-הויפּט האָט ער געשאַדעט ראָטענבערג׳ן דערמיט, וואָס ער האָט נישט געוויסט ווי אַזוי מ׳שטעלט צונויף א קאַנדידאַ-טען-ליסטע. ער האָט כסדר געטוישט און געענדערט די ליסטע פון ראָטענ-בערג, ביז ס׳איז ארויס דער פּלאָנטער, דער כאָאָס, וואָס האָט דעזאָריענטירט די וועהלער פון דריטען וואַהל-קרייז, וואו ראָטענבערג האָט פיגורירט.

דאָס לעגישעוואַטע און צעמישטע סעקרעטאַר האָט געוואָלט ראַטעווען זיינע „קרבנות" מיט פּראָטעסטען און דאָ טאַקע האָבען זיך ארויסגעוויזען די גראָבע שטעך פון פאַרטאַטשנעם שטיקל ארבייט זיינס. אין פּראָטעסט אויפ׳ן דריטען וואַהל-קרייז האָבען שוין די מאָטיווען אַליין געזאָגט, אַז ער האָט די דאָזיקע ליסטע אַליין בעגראָבען דערמיט, וואָס ער האָט אַלע מאָהל זי איבערגעשריבען און געטוישט. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט ביז ס׳זענען ארויסגעקומען טעותים און מיספער-שטענדנישען און די לעצטע שורה איז געווען, אַז ס׳האָט געטויגט אויף כפרות. די וועהלער פון יענעם קרייז זענען געוואָרען אַזוי צודרייט, אַז זיי האָבען נישט געוויסט פאַר וועמען צו שטימען; ווידער וואָס אַנבעלאַנגט דעם צווייטען וואַהל-קרייז, איז דער פּראָטעסט געווען מאָטיווירט מיט פעלשונגען אויפ׳ן אדרעס פון בונד. אַז ס איז נישט געווען קיין עצה, איז דאָס אויך געווען א מיטעל פאַרן דאָזיגען אַך - און - וועה׳דיגען סעקרעטאַר. ער האָט זיך באַדיי געוואָלט אַנכאַפּען אין א שטרוי, אַבי צו ווייזען, אַז ער קען. אין איין פּראָטעסט האָט זיך איהם פערגלוסט צו ווערען אַ „יו-ריסט".

און אין צווייטען פּראָטעסט האָט ער געוואָלט בעווייזען, אַז ער קען אַנשריי-בען א „פּאָדאַניע" מיט נאָך עפּעס צו. מיט אַזעלכעס, וואָס מען רופט ביי יודן: א מסירה׳לע.

און דאָס אַלץ איז געגאַנגען אונטער דער פירמע פון יודישען בירגערליכען בלאָק, אונטער וועמענס פליגעלס יענער בעהאַלט זיך.

ווענדונג פון אַדוו. שומאַנסקי צום מלוכה-פּרעזידענט וועגען בעגנעדיגן לעסקאַ׳ן

אַנגעקומען די ענטפערס פון אַלע געריכטען, וועלכע האָבען גע׳משפּט דעם פּשיטיקער יוד

ווידער איז דער טראַגישע ענין שלום לעסקא געוואָרען אַקטועל.

אונזערע לעזער געדענקען געוויס די פערשידענע וואַנדערונגען פון לעסקאַ׳ס פּראָצעס, וועלכער איז אדורך צו עט-ליכע מאָל אַלע אינסטאַנצען און איז צום סוף פער׳משפּט געוואָרען אויף 6 יאָהר תפיסה. דאַן איז דער ענין לעסקא ווידער געוואָרען אַקטועל צוליב דער ביטע, וואָס זיין בעריהמטער פערטיידי-גער, אדוו. שומאַנסקי האָט דערלאַנגט צום העכסטען געריכט וועגען בענייען דעם פּראָצעס, אויפ׳ן סמך פון נייע סענסאַציאָנעלע מאַטעריאַלען, וואָס שו-מאַנסקי האָט פאָרגעשטעלט פאַר׳ן גע-ריכט.

אדוו. שומאַנסקי האָט נעמליך צוגע-שטעלט דעם געריכט אַן׳עקספּערטיזע פון בעריהמטען פּראָפעסאָר און געריכט-עקספּערט וואַכהאָלץ, וועלכער האָט פעסטגעשטעלט. אַז דער פּויער וויעש-ניאַק, וועלכער איז דערשאָסען געוואָרען פון א רעוואָלווער אין פּשיטיק, האָט נישט געקאָנט פאַלען פון דער קויל, וואָס איז געפאַלען פון אויבען, ד. ה. פון פענסטער אויפ׳ן ערשטען שטאָק וואו לעסקאַ האָט זיך דאַן געפונען.

דאָס לובלינער אַפּעלאַציע-געריכט האָט אָבער ענטגילטיג אָבגעוואָרפען די ביטע וועגען בענייען דעם לעסקאַ-פּראָצעס.

דאָ מיט א צייט צוריק האָט זיך אַדוו. שומאַנסקי געווענדעט צום מלוכה-פּרעזידענט מיט דער ביטע וועגען בעגנעדיגען לעסקאַ׳ן.

די ביטע איז לויט דער פּראָצעדור איבערגעשיקט געוואָרען אין יוסטיץ-מיניסטעריום, וועלכעס האָט זיך געווענ-דעט צו די אַלע אינסטאַנצען, וואָס האָבען גע׳משפּט לעסקאַ׳ן, אַלזאָ, צום ראַדאָמער קרייז-געריכט און צום העכס-טען געריכט אין וואַרשא וועגען אָרויס-זאָגען זיך אין דעם ענין פון דער בעג-נעדיגונג. ווי מיר ווערען געוואָויר, האָט דאָס יוסטיץ - מיניסטעריום שוין בעקומען צוגעשיקט ענטפערס פון די אַלע דריי געריכטען און דאָס גאַנצע מאַטעריאַל, צוזאַמען מיט די געריכטס-אַקטען, וועלכע מאַכען אויס 10 גראָבע בענדער, זענען שוין די טעג אָבגעשיקט געוואָרען אין דער ציוויל-קאַנ-צעלאַריע פון מלוכה-פּרעזידענט.

אַזוי אַרום איז צו ערוואַרטען, אַז נאָך היינטיגע וואָך וועט די טראַגעדיע לעסקאַ ענדליך פערענדיגט ווערען.

פּאָפּולערער צוג

די ראַדאָמער באַהן דירעקציע אָר-גאַניזירט א פּאָפּולערען צוג קיין ווארשא, וועלכער וועט ארויספאָהרען דעם 18 ה. מ. און צוריקקומען דעם 19 ה. מ.

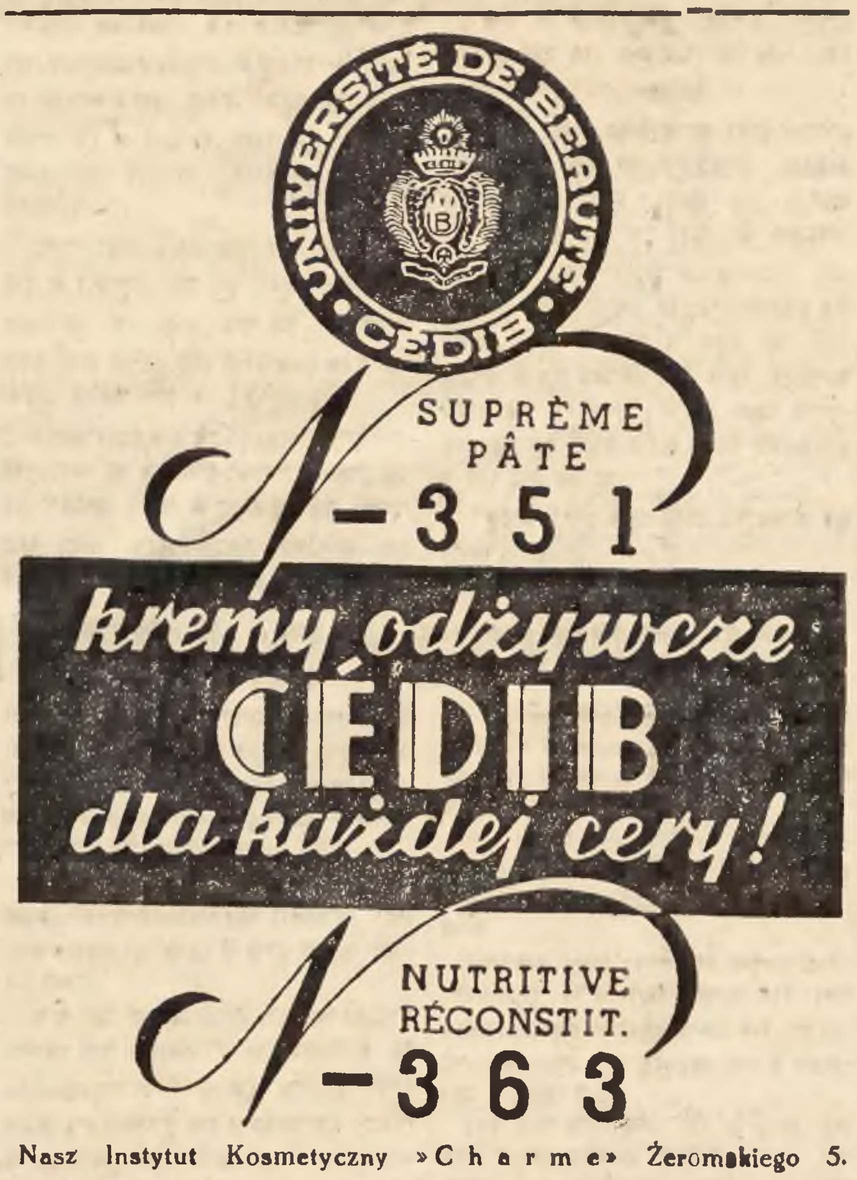

Nasz Instytut Kosmetyczny »C h a r m e« Żeromskiego 5.

Zakład Tapicerski
P. Pomeranc
Radom, Wązka 8
wykonuje tapczany, materace, otomany i wszelkie inne prace, wchodzące w zakres tapiceratwa z najlepszych materiałów.
Robota solidna! Ceny przystępne!

Zakład Koszykarskí
H. ZIOŁO
Radom,
Żeromskiego № 9
wykonuje wszelkie meble koszykowe
oraz wszelkie wyroby koszykarskie
jak kosze podróżne i t. d.
Robota solidne. Ceny niskie

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp.Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Lustra
Szkła szlifowane
nietłukące
poleca **„Szyboszlif"** sp. z o. o.
Radom, Żeromskiego № 20
Tel. 23 - 20

אלע מענשען ווילען

(סוף פון זייט 3)

פּעניס, פון בייסעניש, רייסעניש און אַנדערע אָנשיקעניש'ען.

און אַקטיאָרען ווילען גרויסע ראָלען, גרויסע געהאַלטען, גוטע רעצענזיעס אין די צייטונגען און דער עיקר „שטאַרקע פּראָזע"...

און חזנים ווילען גרויסע שוהלען, גוטע כאָרען, און הויכע געהאַלטען.

און שרייבער ווילען שרייבען גוטע זאכען, מען זאָל זייערע זאכען דרוקען מיט גרויסע אותיות, אָהן גרייזען, און דער רעדאַקטאָר זאָל נישט קירצען...

און א רעדנער וויל מען זאָל נישט איינשלאָפען בשעת ער רעדט. און אויב מען שלאָפט יאָ איין, וויל ער נישט, אַז מען זאָל פייפען מיט די נעזער, אַז מען זאָל שנאָרכען, כאָרכלען, ווייל דאָס מאַכט איהם נערוועז...

קורץ אַלע מענשען, וואָס לעבען אויף דער וועלט, ווילען.

אפילו איך דער שרייבער פון די שורות, וויל שרייבען דעם ערשטען הספד נאָך די נאַציס.

און וואָס שנעלער אַלץ בעסער.

ב. ק.

Kino ADRIA Do niedzieli dnia 18 czerwca rb.
podwójny program
»Kapitan Benoit« w rol. gł. **Jean Murat**
Dziś wieczòr u Ritza w rol. gł. **Annabella**
Program dozwolony od lat 16
Od poniedziałku dnia 19 czewca **podwójny program**
„Mściciele" w rol. gł. **Loretta Yung Richard Greene**
‚Trzy Niewiniątka' w rol. gł **Loretta Yung** Program pozwolony od lat 18

Kino ADRIA
שבת 1[30] און 3[30]
זונטאָג 12 און 2
פּריהמאַרגען - פילמען
Przygody Robin Hooda
w rol. gł Erol Flin
film dozwolony od lat 7

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr; w tekscie mm 1 szp. 60 gr; na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.
1-szai ostatnia strona liczą 10 szpalt

אַבאָנאַמענטס פּרייז: פאַר 1 חודש אין שוילענזלאָט; אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק; אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

Redaktor CH.M. HERC — tel. 15 - 18 טעל. — Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 29